

**Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Економічний факультет
Кафедра фінансів і кредиту**

**Управління публічними фінансами в умовах
подолання наслідків економічної кризи**

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)**

Виконав:

здобувач другого курсу, групи 272-1

денної форми навчання

спеціальності 072 Фінанси, банківська

справа, страхування та фондовий ринок

Череп Максим Ярославович _____

Керівник:

доцент кафедри фінансів і кредиту

Сокровольська Наталія Ярославівна _____

До захисту допущено:

протокол засідання кафедри № 6 від «02» грудня 2025 р.

В.о. зав. кафедри фінансів і кредиту

_____ доц. Бак Н.А.

Чернівці – 2025

АНОТАЦІЯ

Череп М.Я. Управління публічними фінансами в умовах подолання наслідків економічної кризи. – Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок». Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2025.

У кваліфікаційній роботі досліджено теоретико-методологічні основи управління публічними фінансами в контексті подолання наслідків економічної кризи. Акцент зроблено на ролі державних фінансів у забезпеченні макроекономічної стабільності, стійкості бюджетної системи та фінансової підтримки пріоритетних секторів економіки.

У першому розділі проаналізовано сутність публічних фінансів, їхню структуру та функціональне призначення в системі економічної безпеки держави. Визначено основні теоретичні підходи до антикризового управління фінансовими ресурсами публічного сектору.

Другий розділ присвячено аналізу впливу економічної кризи на стан публічних фінансів в Україні, зокрема на доходну та видаткову частини бюджету, державний борг та міжбюджетні трансферти. Виявлено основні проблеми у сфері фіскального регулювання, що загострилися в умовах кризи, спричиненої як внутрішніми, так і зовнішніми факторами, включаючи військову агресію.

У третьому розділі обґрунтовано напрями підвищення ефективності управління публічними фінансами в умовах післякризового відновлення. Запропоновано конкретні інструменти удосконалення бюджетної політики, посилення прозорості використання державних коштів та залучення міжнародної фінансової допомоги для стабілізації економіки.

Результати дослідження можуть бути використані в практиці публічного управління, при розробці стратегій антикризового реагування, а також у подальших наукових дослідженнях з питань публічних фінансів та фінансової стабільності.

Ключові слова: публічні фінанси, економічна криза, бюджетна політика, державний бюджет, фіскальне управління, антикризове регулювання, фінансова стійкість.

ANNOTATION

Cherep M.Ya. Public finance management in the context of overcoming the consequences of an economic crisis. Manuscript. Qualification work for obtaining the second (master's) level of higher education in specialty 072 «Finance, banking, insurance and stock market». Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2025.

The qualification thesis explores the theoretical and methodological foundations of public finance management in the context of overcoming the consequences of an economic crisis. The focus is placed on the role of public finances in ensuring macroeconomic stability, the resilience of the budgetary system, and financial support for priority economic sectors.

The first chapter analyzes the essence of public finance, its structure, and functional role in the system of national economic security. The main theoretical approaches to crisis management of public sector financial resources are outlined.

The second chapter examines the impact of the economic crisis on the state of public finances in Ukraine, particularly on the revenue and expenditure sides of the budget, public debt, and interbudgetary transfers. The main problems in the field of fiscal regulation, which intensified during the crisis caused by both internal and external factors — including military aggression — are identified.

The third chapter substantiates directions for improving the efficiency of public finance management in the post-crisis recovery period. Specific tools are proposed to enhance budget policy, strengthen transparency in the use of public funds, and attract international financial assistance to stabilize the economy.

The research findings can be applied in the practice of public administration, in the development of crisis response strategies, and as an analytical basis for further scientific research in the field of public finance and financial stability.

Keywords: public finance, economic crisis, budget policy, state budget, fiscal management, crisis regulation, financial resilience.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Череп М.Я.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ	7
1.1 Сутність, функції та структура публічних фінансів	7
1.2. Теоретичні підходи до управління публічними фінансами в кризових умовах	18
Висновки до розділу 1.....	23
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ В УМОВАХ КРИЗ ТА ВИКЛИКІВ	25
2.1. Вплив сучасних викликів на стан публічних фінансів.....	25
2.2. Оцінка ефективності державної фінансової політики в період подолання кризи	35
Висновки до розділу 2.....	43
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ	44
3.1. Стратегії підвищення стійкості публічних фінансів у кризовий період	44
3.2. Рекомендації щодо підвищення ефективності управління публічними фінансами	49
3.3. Інноваційні моделі та методи управління публічними фінансами.....	58
Висновки до розділу 3.....	61
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	68

ВСТУП

Рівень соціально-економічного розвитку держави, добробут населення, темпи реалізації реформ і модернізації економіки безпосередньо залежать від ефективності управління публічними фінансами, ключовими елементами яких виступають державний та місцеві бюджети. Наявність достатнього обсягу бюджетних ресурсів є фундаментом для забезпечення сталого розвитку та вдосконалення соціально-економічних процесів. У контексті повномасштабної військової агресії росії проти України спостерігається суттєве зниження доходної частини бюджету при одночасному різкому зростанні видатків. Це спричинило суттєві дисбаланси в системі публічних фінансів, що, своєю чергою, зумовило зростання дефіциту державного бюджету, який наразі покривається переважно за рахунок зовнішніх запозичень. З огляду на це, особливої гостроти набувають проблеми управління державним боргом та пошук ефективних шляхів зниження боргового навантаження на бюджет.

Питання удосконалення управління публічними фінансами активно досліджувалося як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Вагомий внесок у розвиток відповідної теорії зробили М. Гончаренко, І. Чугунов, Т. Куценко, Г. Кучер, О. Молдован, В. Маргасова, І. Ружицький, Н. Т. Каленко, Т. Шестаковська, О. Михайловська, В. Опарін, М. Швайко та інші. Їхні дослідження охоплюють переважно мирний період розвитку, зосереджуючись на підвищенні ефективності управління фінансами та бюджетним процесом. Проте запровадження воєнного стану суттєво трансформує як цілі управління публічними фінансами, так і нормативно-правові підходи до їх реалізації.

Хоча в останні роки з'явилися окремі дослідження (І. Чугунов, К. Бліщук, О. Нестор), що висвітлюють функціонування публічних фінансів під час війни, багато питань залишаються недостатньо вивченими. Тривале воєнне протистояння, поглиблення бюджетної кризи, стрімке зростання зовнішньої заборгованості, необхідність забезпечення стабільного фінансування оборонного сектору та водночас підготовка до повоєнної відбудови економіки

зумовлюють потребу у більш глибокому аналізі механізмів управління публічними фінансами в умовах надзвичайних ситуацій.

Актуальність дослідження, обумовлюється необхідністю пошуку ефективних механізмів фінансової стабілізації в екстремальних умовах війни, забезпечення фінансування пріоритетних потреб держави та створення передумов для економічного відновлення.

Метою цієї наукової роботи є узагальнення особливостей управління публічними фінансами в умовах воєнного стану та формування пропозицій щодо оптимізації боргової політики й зниження фіскального навантаження на державний бюджет України.

Об'єктом дослідження є система управління публічними фінансами в Україні.

Предметом дослідження є фінансові механізми, інструменти та підходи до управління публічними фінансами в умовах війни.

Методологічну основу дослідження становить сукупність загальнонаукових та спеціальних методів, які були застосовані для досягнення мети та виконання завдань роботи. На етапі теоретичного узагальнення застосовувалися методи аналізу, синтезу, індукції та дедукції, що дали змогу систематизувати наукові підходи до визначення сутності публічних фінансів та їх ролі в економіці.

Для аналізу сучасного стану управління публічними фінансами використовувався економіко-статистичний метод, який дозволив оцінити динаміку доходів, видатків, дефіциту бюджету та рівня державного боргу. Метод порівняльного аналізу було використано для дослідження досвіду інших країн у сфері антикризового бюджетного регулювання.

Також застосовувався графічний метод для візуалізації даних та тенденцій у сфері публічних фінансів, що сприяло наочності викладеного матеріалу. У процесі формулювання висновків і пропозицій використовувався метод системного підходу та елементів прогнозування, що дало змогу

обґрунтувати можливі напрями вдосконалення управління фінансами у кризових умовах.

Для досягнення поставленої мети в роботі передбачається вирішення таких завдань:

- розкрити економічну сутність, функції та структуру публічних фінансів у системі державного управління;
- дослідити теоретичні підходи до управління публічними фінансами в умовах економічної нестабільності та кризових явищ;
- проаналізувати сучасний стан публічних фінансів України в умовах повномасштабної війни та визначити основні фіскальні виклики;
- оцінити ефективність реалізованих державних заходів щодо подолання бюджетного дисбалансу та управління державним боргом;
- узагальнити міжнародний досвід управління публічними фінансами у кризовий період;
- сформулювати практичні рекомендації щодо вдосконалення управління публічними фінансами України в умовах воєнного стану та на етапі повоєнного відновлення.

Інформаційною базою слугують нормативно-правові акти, аналітичні звіти Мінфіну, дані Держказначейства, статистика НБУ, міжнародні фінансові звіти, наукові публікації.

Наукова новизна полягає у поглибленні підходів до управління публічними фінансами в умовах затяжної війни та обґрунтуванні практичних шляхів оптимізації фіскальної політики.

Результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення державної політики в бюджетно-фінансовій сфері та підвищення ефективності використання державних ресурсів у кризовий період.

Дослідження спрямоване на узагальнення підходів до управління публічними фінансами у воєнний період, виявлення проблемних аспектів та обґрунтування можливих напрямів їх удосконалення з урахуванням поточних викликів і стратегічної мети — відновлення економіки України. Дослідження

має як теоретичне, так і практичне значення, оскільки його результати можуть бути використані при формуванні державної фінансової політики в умовах війни та в післякризовий період.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ

1.1. Сутність, функції та структура публічних фінансів

У сучасних умовах публічні фінанси посідають провідне місце в економіках більшості країн світу, виступаючи важливим інструментом державного впливу на соціально-економічні процеси. В Україні їх частка у валовому внутрішньому продукті перевищує 40%, що свідчить про значну роль публічного сектору у фінансовій системі країни. Через механізми публічних фінансів забезпечується реалізація ключових функцій держави, зокрема гарантування територіальної цілісності, підтримання правопорядку, фінансування охорони здоров'я та освіти, соціальне забезпечення населення, розвиток інфраструктури й охорона довкілля.

Відповідно, формування ефективної, збалансованої та дієвої системи публічних фінансів є одним із пріоритетних завдань сучасного етапу економічного розвитку України. Для цього необхідне створення цілісної теоретичної та практичної концепції, що охоплюватиме всі етапи становлення, функціонування та вдосконалення фінансової системи держави.

Комплексність та міждисциплінарний характер категорії «публічні фінанси» зумовили підвищений інтерес до неї як з боку економістів, так і з боку правників. Попри значну кількість наукових праць, як українських, так і зарубіжних авторів, остаточне розуміння публічних фінансів як єдиного системного поняття та окреслення їх чіткої структури залишається предметом подальших досліджень. Виявлення складових елементів цієї системи дає змогу глибше осмислити її зміст, сформувати базу для розробки напрямів удосконалення та забезпечити основу для ефективного управління фінансовими ресурсами держави.

З огляду на вищезазначене, тема дослідження є надзвичайно актуальною та потребує ґрунтовного теоретико-практичного аналізу.

У вітчизняній економічній науці системне вивчення публічних фінансів розпочалося лише в останні десятиліття. Тривалий час у наукових працях поняття «публічні фінанси» ототожнювалося з терміном «державні фінанси». Це було зумовлено історичними особливостями становлення фінансової системи України, коли в умовах централізованої планової економіки бюджети, як державний, так і місцеві, виконували виключно технічну роль у відображенні планів соціально-економічного розвитку, а не виступали активним інструментом фінансового управління.

Із розвитком економічної науки почалося формування теоретичних основ публічних фінансів як окремої категорії. Значний внесок у розвиток цієї тематики зробили науковці В.М. Опарін, В.М. Федосов, П.І. Юхименко, М.І. Карлін, Т.Ф. Куценко, О.О. Молдован, М.Л. Швайко та інші. Вони визначили ключові підходи до розуміння сутності та функціонального змісту публічних фінансів.

Питанням структури та ролі публічних фінансів також присвячено праці С.В. Бойка, Л.К. Воронової, О.В. Длугопольського, С.А. Дяченка, С.О. Корецької, І.О. Луніної, А.А. Нечая, О.П. Орлюк, В.Б. Тропіної, А.В. Хомутенка, Н.В. Федірко. Аналіз їхніх поглядів свідчить про відсутність єдиної позиції щодо змісту цього поняття, що зумовлює потребу в подальших дослідженнях.

Зокрема, Л.К. Воронова трактує публічні фінанси як грошові фонди, які формуються у процесі фінансових відносин для забезпечення діяльності державних і місцевих органів влади. М.Л. Швайко пропонує розглядати публічні фінанси як сукупність фінансів держави, органів місцевого самоврядування та фінансів соціального спрямування. О.П. Орлюк наголошує, що держава та громади повинні забезпечувати ті суспільні потреби, які не можуть бути задоволені ринковим механізмом. С.О. Корецька розглядає публічні фінанси як об'єднання державних, місцевих та спеціальних фондів, а М.І. Карлін підкреслює їх суспільне призначення — як інструмент, яким опосередковано користуються всі громадяни[22].

З огляду на наведене, можна зробити висновок, що більшість українських науковців схильні розглядати публічні фінанси як систему, яка включає державні фінанси, фінанси органів місцевого самоврядування та інші фонди публічного призначення. Такий підхід потребує додаткового осмислення, оскільки, згідно із Законом України «Про відкритість використання публічних коштів», до публічних фінансів також належать кошти, які генеруються підприємствами державної та комунальної форми власності в результаті їх господарської діяльності, а також ресурси державних банків. Це свідчить про необхідність розширеного, більш комплексного розуміння сутності та складу публічних фінансів у сучасних умовах.

Упродовж тривалого часу в українській економічній літературі, що присвячена питанням фінансування держави, її доходів та витрат, переважно використовувався термін «державні фінанси». Лише з початком реалізації реформи публічного управління поняття «публічні фінанси» почало активніше входити у вжиток, набуваючи статусу новітньої наукової категорії у вітчизняному науковому просторі.

Як свідчить аналіз вітчизняної фінансово-економічної думки, публічні фінанси зазвичай розглядаються через перелік їх складових елементів. Більшість авторів визначають їх як сукупність державного та місцевих бюджетів, а також фондів соціального страхування. Такий підхід поділяють і І.О. Луніна з Т.Г. Бондарук, які акцентують, що у структурі публічних фінансів України домінують державний бюджет, місцеві бюджети та бюджети фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування. На їхню думку, публічні фінанси — це система економічних відносин, які виникають у процесі формування доходів і здійснення витрат, що забезпечують реалізацію повноважень органів державного управління на центральному та місцевому рівнях.

Однак така інтерпретація, на нашу думку, не враховує весь спектр суспільних фінансових відносин, зокрема тих, що пов'язані із забезпеченням суспільних інтересів і публічних благ, які визнані державою. Зазначені автори

фактично зводять публічні фінанси до функцій органів влади, виключаючи з їх складу діяльність підприємств державної або комунальної форми власності, обґрунтовуючи це тим, що такі суб'єкти не здійснюють публічну владу, діють на засадах ринкової економіки та підпорядковуються нормам приватного права.

Втім, такий підхід видається дещо обмеженим, адже ігнорує низку державних функцій, які реалізуються поза межами органів влади, але мають стратегічне значення для суспільства. Наприклад, діяльність таких установ як Національний банк України, Державне агентство резерву України, НАК «Нафтогаз», ДП «Укренерго», АТ «Укрзалізниця» має яскраво виражене публічне спрямування. Вони реалізують функції, пов'язані із забезпеченням базових суспільних потреб — постачання енергії, транспорт, резерви тощо — що не можуть бути задоволені виключно ринковими механізмами або приватною ініціативою.

Більш обґрунтованою виглядає позиція А.А. Нечай, яка пропонує авторське бачення публічних фінансів, виходячи з юридичного змісту поняття «публічність» у суспільних відносинах. Вона зазначає, що публічні відносини охоплюють ті сфери, де:

- мають місце об'єкти у державній, комунальній чи колективній власності, що обслуговують загальнонаціональні інтереси;
- задовольняється державний або територіальний інтерес, визнаний органами публічної влади;
- здійснюється управління ресурсами для реалізації загальнодержавних функцій;
- матеріальні об'єкти використовуються колективно або для задоволення спільних потреб;
- відносини регулюються владними приписами публічної влади [35].

Виходячи з цього, А.А. Нечай формулює розширене визначення публічних фінансів як системи суспільних відносин, пов'язаних з формуванням, розподілом і використанням грошових фондів держави, органів місцевого самоврядування, а також інших фондів, які слугують задоволенню

суспільних інтересів незалежно від форми власності. Такий підхід дозволяє ширше інтерпретувати структуру публічних фінансів, включаючи до неї всі фінансові ресурси, які використовуються на користь публічного інтересу.

Погоджуємося з розширеним підходом до визначення сутності публічних фінансів, запропонованим Т.Ф. Куценко. Згідно з її баченням, публічні фінанси не обмежуються лише бюджетною системою та спеціальними фондами позабюджетного характеру, а включають також фінансові ресурси підприємств, що перебувають у державній або комунальній власності, механізми державного-приватного партнерства, а також фінансову діяльність органів публічної влади на внутрішньому та міжнародному рівнях. Такий підхід є значно комплекснішим і відповідає реаліям сучасної економіки.

Подібну позицію поділяє і С.А. Дяченко, яка наголошує, що об'єднання державних і місцевих фінансів із врахуванням участі суб'єктів державної та комунальної форми власності повністю узгоджується з провідними світовими підходами до публічних фінансів, а також з рівнем розвитку глобальної фінансової теорії [17].

Аргументом на користь такого розширеного трактування слугує і міжнародна практика. Зокрема, методологія, розроблена Міжнародним валютним фондом для ведення статистики публічних фінансів, передбачає урахування не лише бюджетних надходжень і видатків, але й фінансів державних підприємств, установ та організацій. У Посібнику МВФ 2001 року запропоновано підхід, згідно з яким для аналітичних цілей доцільно об'єднувати різні типи публічних суб'єктів у певні групи або підсектори публічного сектору.

Зазвичай виділяють чотири основні категорії:

- нефінансові публічні корпорації – це державні чи комунальні підприємства, що здійснюють діяльність у реальному секторі економіки та контролюються органами державного управління;
- фінансові публічні корпорації (крім монетарних) – установи, які надають фінансові послуги, але не є частиною центрального банку чи

депозитної системи;

– грошово-кредитні публічні корпорації – банківські установи, що належать державі або місцевим органам влади, за винятком центрального банку;

– центральний банк – як окрема категорія у структурі публічного сектора через свою монетарну функцію та особливий статус.

З урахуванням наведених підходів, розширене тлумачення публічних фінансів виглядає обґрунтованим і актуальним у контексті сучасного управління державними ресурсами, дозволяючи повніше відобразити реальний обсяг фінансової діяльності, яка підпорядковується суспільним інтересам.

Розширене розуміння публічних фінансів знайшло своє офіційне відображення в чинному законодавстві України, зокрема в Законі України «Про відкритість використання публічних коштів». У цьому нормативному акті публічні фінанси трактується як більш широке поняття, до складу якого належать: ресурси державного та місцевих бюджетів; кредитні кошти, залучені під гарантії держави або органів місцевого самоврядування; активи Національного банку України та інших державних банків; кошти цільових державних фондів, включаючи Пенсійний фонд і фонди загальнообов’язкового соціального страхування; доходи, отримані в результаті господарської діяльності підприємств державної чи комунальної форми власності.

Враховуючи вищезазначені аспекти, публічні фінанси доцільно розглядати як систему фінансово-економічних відносин, спрямованих на забезпечення широкого спектра публічних потреб і суспільних інтересів. Вони реалізуються через функціонування бюджетної системи, діяльність позабюджетних фондів, фінанси державних і комунальних підприємств, а також через фінансові інструменти публічних корпорацій і партнерських утворень між державою та бізнесом.

Такий підхід дозволяє ідентифікувати публічні фінанси як відносини, що обов’язково передбачають наявність фондів фінансових ресурсів, джерелом яких є бюджетні кошти або інші публічні надходження, а метою — задоволення

суспільних потреб. Це охоплює не лише традиційне бюджетне фінансування, а й інші форми акумуляції й використання коштів у публічному секторі.

Прийняття такої моделі має вагоме практичне значення. По-перше, воно дозволяє переглянути механізми управління фінансами державних підприємств, яких в Україні на сьогодні налічується близько 3000. Значна частина з них демонструє хронічну збитковість. Разом із тим, окремі компанії, такі як НАК «Нафтогаз», показали високі фінансові результати: 24,3 млрд грн чистого доходу та понад 34 млрд грн податкових надходжень.

До числа інших фінансово успішних державних підприємств за перше півріччя 2019 року належали ДП «Укренерго», ПАТ «Укргідроенерго», ДП «НАЕК «Енергоатом», АТ «Укрзалізниця», ДП «Адміністрація морських портів України», ДП «Міжнародний аеропорт Бориспіль», АТ «Укрпошта», ДП «Укрінтеренерго» та ДП «Антонов». Усі вони зробили суттєвий внесок у формування публічних фінансових ресурсів.

Однак у 2020 році ситуація різко змінилася. Лідерами за обсягами збитків стали ті ж самі великі державні підприємства: «Укренерго», НАК «Нафтогаз» і АТ «Укрзалізниця». Сукупні збитки цих компаній перевищили \$2 млрд, що викликало серйозне занепокоєння щодо ефективності управління публічними коштами та необхідності посилення громадського контролю за їх використанням.

У зв'язку з цим постає завдання впровадження ефективного механізму оцінки діяльності державних підприємств як повноцінного елементу системи публічних фінансів. Це передбачає не лише контроль за цільовим використанням ресурсів, а й визначення економічної доцільності їхньої діяльності в умовах публічного інтересу.

Проведене дослідження дозволило уточнити сучасне бачення поняття «публічні фінанси» та виявити тенденції до його розширення. Публічні фінанси доцільно визначати як систему фінансових відносин, які забезпечують реалізацію всіх форм публічних інтересів через широкий спектр інституцій — від органів влади до державних підприємств і публічних корпорацій. Такий

підхід відкриває нові можливості для вдосконалення управління публічними коштами, зокрема через активізацію ролі підприємств державного сектору в економіці та запровадження ефективних форм фінансового контролю й звітності.

Публічні фінанси як складова фінансової системи держави виконують ключову роль у забезпеченні функціонування суспільства та державних інституцій. Їх основне призначення полягає у фінансовому забезпеченні реалізації публічних інтересів, потреб та завдань, які не можуть бути ефективно задоволені виключно через ринковий механізм.

Функції публічних фінансів визначаються їхнім змістом, соціально-економічним призначенням і формами реалізації. Серед найважливіших функцій можна виокремити такі:

1. Розподільча функція. Ця функція передбачає перерозподіл національного доходу з метою забезпечення фінансування державних і місцевих програм, надання суспільних благ, підтримки соціально вразливих верств населення. Через механізми оподаткування та трансфертів держава впливає на зменшення соціальної нерівності.

2. Стабілізаційна функція. Публічні фінанси є інструментом державного впливу на економіку з метою згладжування циклічних коливань, стримування інфляції, стимулювання зайнятості та забезпечення макроекономічної стабільності. Через фіскальну політику держава реагує на кризи та виклики внутрішнього й зовнішнього характеру.

3. Ресурсна (мобілізаційна) функція. Формування централізованих фондів фінансових ресурсів через податки, збори, обов'язкові платежі, запозичення тощо забезпечує матеріальну базу для виконання державою своїх функцій. Саме за рахунок цих ресурсів фінансується оборона, освіта, охорона здоров'я, соціальний захист, інфраструктура тощо.

4. Контрольна функція. Забезпечує нагляд за ефективним, цільовим і законним використанням фінансових ресурсів у межах публічного сектору. Контрольна функція реалізується як на етапі формування публічних доходів,

так і під час здійснення видатків, що сприяє прозорості фінансових процесів і зниженню ризику зловживань.

5. Стратегічна (розвиткова) функція. Через інвестиції, субсидії, державні програми та партнерські проєкти публічні фінанси сприяють структурній трансформації економіки, розвитку людського капіталу та підвищенню конкурентоспроможності країни.

Зміст та значення зазначених функцій значною мірою залежать від соціально-економічної ситуації в державі. У мирний період пріоритетними можуть бути інвестиційні та розвиткові напрями, тоді як в умовах воєнного стану домінує оборонне фінансування та соціальна стабільність. Гнучкість функціонування системи публічних фінансів дозволяє державі адаптуватися до нових викликів та ефективно виконувати свої зобов'язання перед суспільством.

Таким чином, публічні фінанси виконують багатогранну роль у житті країни: від підтримки економічної стабільності — до забезпечення соціальної справедливості та реалізації стратегічних державних цілей. Їх ефективне використання є передумовою сталого розвитку та збереження державної цілісності.

ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ	
Бюджетна система	Позабюджетні цільові фонди
- Державний бюджет - Місцеві бюджети (обласні, районні, міські)	- Пенсійний фонд України - Фонди соціального страхування - Інші цільові фонди
Фінанси державних і комунальних підприємств	
- НАК «Нафтогаз України» - АТ «Укрзалізниця» - ДП «Укренерго» - АТ «Укрпошта» тощо	
Інші складові: - Фінансові ресурси в рамках державно-приватного партнерства - Фінанси державних банків (Ощадбанк, Укрексімбанк) - Діяльність фінансових агентств, корпорацій - Центральний банк (НБУ)	

Рис. 1.1. Структура публічних фінансів

Публічні фінанси — це сукупність фінансових ресурсів і інституцій, які забезпечують реалізацію публічних інтересів через механізми акумулювання, розподілу та використання коштів держави й органів місцевого

самоврядування.(рис.1.1).

Публічні фінанси являють собою складну систему фінансово-економічних відносин і джерел, за допомогою яких держава та органи місцевого самоврядування забезпечують реалізацію своїх повноважень, виконання функцій і задоволення суспільних потреб. Їх структура є багатокomпонентною та включає низку взаємопов'язаних елементів.

Насамперед ключовим компонентом публічних фінансів виступає бюджетна система, яка охоплює як державний, так і місцеві бюджети. Вони формують основу фінансового забезпечення управлінських рішень та публічних послуг, що надаються громадянам. Через механізми бюджетного планування та виконання держава здійснює перерозподіл національного доходу, спрямовуючи ресурси на пріоритетні напрями: оборону, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист тощо.

Ще одним важливим елементом є державні цільові фонди, такі як Пенсійний фонд, фонди соціального страхування та інші позабюджетні структури, що забезпечують соціальні виплати громадянам. Вони функціонують паралельно з бюджетами, маючи чітко визначене цільове призначення та джерела формування [16].

Окрему роль у структурі публічних фінансів відіграють фінанси державних і комунальних підприємств. Їхня діяльність часто спрямована на реалізацію публічних інтересів, особливо у стратегічних секторах — енергетиці, транспорті, інфраструктурі. Хоча ці суб'єкти діють у ринковому середовищі, результати їх господарської діяльності впливають на загальний стан публічних фінансів, оскільки частина прибутків або збитків державних підприємств прямо позначається на доходах бюджету.

До складу публічних фінансів входять також фінансові відносини, що виникають у межах державно-приватного партнерства. Така співпраця дозволяє реалізовувати проекти державного значення із залученням приватного капіталу, розширюючи можливості фінансування без додаткового фіскального навантаження.

Не менш важливою є діяльність публічних фінансових інституцій — державних банків, фондів розвитку, фінансових агентств тощо. Їх операції, особливо на зовнішніх ринках капіталу, також є складовою публічних фінансів, адже вони відбуваються в інтересах держави та з використанням публічних ресурсів.

Зрештою, у контексті публічних фінансів не можна ігнорувати роль центрального банку, який виконує функції грошово-кредитного регулювання, а також обслуговує державний борг та операції з бюджетними коштами.

Таким чином, складові публічних фінансів охоплюють як традиційні бюджетні інструменти, так і ширший комплекс інституцій та механізмів, які функціонують у межах публічного сектору та підпорядковані меті задоволення суспільних інтересів. Саме така багатогранність структури визначає потребу у системному підході до управління публічними фінансами та підвищення ефективності їх використання.

Аналіз сутності, функцій і структури публічних фінансів дозволяє стверджувати, що вони є ключовим інструментом реалізації соціально-економічної політики держави. Публічні фінанси, на відміну від приватних, мають колективний характер і спрямовані на забезпечення суспільних благ та інтересів, які не можуть бути повноцінно задоволені ринком.

Їх основними функціями є розподіл і перерозподіл фінансових ресурсів, стабілізація економіки, формування фінансової бази для реалізації державних програм і контроль за цільовим використанням коштів. Структура публічних фінансів охоплює як бюджетну систему (державний і місцеві бюджети), так і позабюджетні фонди, фінанси державних підприємств, ресурси в рамках державно-приватного партнерства та інші компоненти, що забезпечують фінансування публічних потреб.

Таким чином, публічні фінанси виступають фундаментом для функціонування держави, її соціальної відповідальності, економічної стабільності та розвитку, а також потребують постійного вдосконалення з огляду на виклики часу.

1.2. Теоретичні підходи до управління публічними фінансами в кризових умовах

У кризових умовах ефективність управління публічними фінансами набуває вирішального значення, оскільки саме від державної фіскальної політики залежить здатність економіки адаптуватися до зовнішніх шоків, зберегти соціальну стабільність та забезпечити функціонування критичних сфер. Економічна теорія пропонує низку підходів до управління фінансами в періоди нестабільності, які сформувалися в межах різних наукових шкіл.

Провідне місце серед них займає кейнсіанський підхід, який акцентує на активній ролі держави в економіці, особливо в період спаду. Відповідно до цієї концепції, держава має використовувати інструменти фіскальної політики — зокрема бюджетні видатки, субсидії, податкові пільги — для стимулювання сукупного попиту та підтримки економічної активності. У рамках цього підходу допускається зростання дефіциту бюджету, якщо це сприяє подоланню економічної кризи та відновленню виробництва.

У протилежність кейнсіанству неокласичний підхід наполягає на необхідності мінімального втручання держави в економіку. Згідно з цією теорією, надмірні державні витрати й роздутий бюджетний дефіцит лише поглиблюють кризові явища. Неокласики виступають за жорстку бюджетну дисципліну, скорочення видатків та лібералізацію податкової системи як засоби відновлення економічної рівноваги.

Також заслуговує на увагу інституціональний підхід, який зосереджує увагу на якості інституційного середовища. У межах цього підходу управління публічними фінансами в кризових умовах розглядається як процес, що потребує не лише корекції обсягів доходів і видатків, а й зміцнення фінансових інституцій, удосконалення механізмів контролю, забезпечення прозорості та підзвітності. Особливу роль відводиться боротьбі з корупцією, цифровізації фінансів і підвищенню ефективності витрачання публічних ресурсів.

У сучасних умовах зростає значення концепцій стійкості та адаптивного управління, згідно з якими публічні фінанси мають бути гнучкими до змін, здатними швидко реагувати на непередбачувані виклики (такі як пандемія, війна, енергетичні чи фінансові шоки). Під цим кутом зору розглядається У системі управління публічними фінансами України функціонує низка органів державної влади, які відповідно до чинного законодавства реалізують функції формування, розподілу, використання та контролю фінансових ресурсів держави. Особливої ваги їхня діяльність набуває в умовах кризових явищ та війни.

Ключову координаційну та нормативно-організаційну роль виконує Кабінет Міністрів України — вищий орган у системі органів виконавчої влади, який відповідно до статті 116 Конституції України забезпечує розробку та виконання Державного бюджету, затверджує основні засади бюджетної політики та організовує управління державними фінансами [Конституція України, ст. 116].

Центральним органом виконавчої влади у сфері фінансів є Міністерство фінансів України, що реалізує державну фінансову політику, формує проєкт бюджету, контролює управління державним боргом і координує діяльність підвідомчих органів у сфері публічних фінансів.

Фінансові операції бюджету на всіх рівнях здійснюються через Державну казначейську службу України. Вона забезпечує ведення єдиного казначейського рахунку, облік бюджетних коштів, контроль за їх цільовим використанням, що визначено у Законі України «Про Державний бюджет України» та Бюджетному кодексі України [Бюджетний кодекс, ст. 48].

Контроль та аудит ефективності використання публічних коштів здійснюють Рахункова палата України — як незалежний орган зовнішнього державного фінансового контролю (відповідно до ст. 98 Конституції України), та Державна аудиторська служба України, яка проводить ревізії та перевірки в межах своїх повноважень.

Фінансову стабільність, монетарну політику, регулювання державного боргу через операції з цінними паперами забезпечує Національний банк України, що відповідно до Закону України «Про Національний банк України» відіграє важливу роль у формуванні загальної макрофінансової політики держави.

Державна податкова служба України та Державна митна служба України здійснюють адміністрування податків, зборів і митних платежів, виконуючи завдання щодо мобілізації надходжень до бюджету.

У межах децентралізованої моделі публічних фінансів суттєву роль відіграють органи місцевого самоврядування (сільські, селищні, міські ради та їхні виконавчі органи), які формують, затверджують та реалізують місцеві бюджети згідно з повноваженнями, визначеними у ст. 143 Конституції України та Бюджетному кодексі.

З огляду на повномасштабну війну, ці інституції адаптують свої функції до нових викликів, зокрема — оперативного фінансування оборонної галузі, залучення міжнародної допомоги, забезпечення соціального захисту та функціонування критичної інфраструктури. Це підтверджується практикою взаємодії з міжнародними донорами, аудитами МВФ, Світового банку, а також стратегічними документами Уряду, спрямованими на стабілізацію фінансової системи України в умовах війни.

Ефективне управління публічними фінансами є складним та багаторівневим процесом, який охоплює розробку, реалізацію, контроль і оцінку політики щодо мобілізації, розподілу та використання державних фінансових ресурсів. Основу цього процесу становлять механізми управління, що включають організаційно-інституційні, нормативно-правові, фінансово-економічні та інформаційно-аналітичні інструменти.

До ключових механізмів управління публічними фінансами належать:

- бюджетне планування та прогнозування, що забезпечують відповідність ресурсів стратегічним цілям розвитку держави;

- бюджетне виконання, яке реалізується через Державну казначейську службу та передбачає раціональний і цільовий розподіл коштів;
- контроль і аудит, що передбачають внутрішній (фінансовий контроль та аудит міністерств і відомств) і зовнішній нагляд (через Рахункову палату України);
- моніторинг ефективності використання коштів — оцінка соціально-економічної результативності витрат.

Водночас одним із головних викликів системі управління публічними фінансами в Україні є корупція, яка суттєво знижує ефективність використання бюджетних ресурсів, підриває довіру до державних інституцій та створює ризики для фінансової стабільності. Наявність непрозорих процедур публічних закупівель, формальність бюджетного контролю та слабка підзвітність — основні чинники, що ускладнюють боротьбу з корупцією у фінансовій сфері.

З метою мінімізації корупційних ризиків, в Україні реалізуються заходи цифрової трансформації публічних фінансів. Цифровізація управління передбачає впровадження електронних платформ та сервісів, зокрема: Єдиний вебпортал використання публічних коштів («Spending.gov.ua»), який забезпечує відкритість даних про всі транзакції з бюджетів різних рівнів; Електронна система публічних закупівель «Prozorro», що підвищує конкуренцію та знижує ймовірність зловживань; Інформаційно-аналітичні системи Державної казначейської служби та Міністерства фінансів, які дозволяють автоматизувати бюджетний процес і посилити контроль.

Таким чином, цифровізація слугує не лише інструментом модернізації публічних фінансів, а й дієвим антикорупційним механізмом. Вона сприяє підвищенню прозорості, підзвітності та довіри до фінансових процесів у державі. Разом із вдосконаленням законодавства, інституційною реформою та підвищенням фаховості персоналу, цифрові рішення здатні забезпечити стійкість та ефективність управління публічними фінансами в умовах сучасних викликів.

У міжнародній практиці управління публічними фінансами поступово сформувалась низка підходів і стратегій, які демонструють високий рівень ефективності, прозорості та адаптивності до викликів сучасної економіки. У країнах із розвиненими інституціями управління державним сектором ключовим пріоритетом є не лише забезпечення надходжень до бюджету, а й ефективне планування та використання фінансових ресурсів, орієнтованих на досягнення конкретних соціально-економічних результатів.

Однією з провідних тенденцій є впровадження програмно-цільового методу бюджетування, що передбачає не лише планування витрат за напрямками діяльності, а й визначення очікуваних результатів, показників ефективності та механізмів контролю їх досягнення. Такий підхід широко застосовується у Великій Британії, Канаді, Новій Зеландії, де бюджетні процеси поєднуються з методами стратегічного управління, що дає змогу забезпечувати результативність, гнучкість і прозорість у реалізації публічної політики.

У низці європейських країн значна увага приділяється фінансовій дисципліні, яка забезпечується завдяки встановленню законодавчо закріплених меж дефіциту бюджету, обмежень щодо рівня державного боргу, а також незалежному контролю з боку аудиторських інституцій. Зокрема, у Німеччині та Нідерландах формування бюджетної політики ґрунтується на середньострокових фінансових планах, що підвищує стійкість до фінансових ризиків і дозволяє дотримуватися довгострокових пріоритетів.

Значне поширення у світовій практиці отримала концепція єдиного казначейського рахунку (Treasury Single Account, TSA), яка забезпечує централізований облік та контроль за бюджетними коштами. Завдяки цьому скорочується кількість неефективних витрат, зменшується ризик зловживань, а також підвищується швидкість та точність виконання фінансових операцій.

Особливого значення в сучасних умовах набуває цифровізація фінансового управління. У провідних країнах упроваджуються електронні системи обліку, звітності, закупівель, моніторингу та аудиту, що суттєво підвищує рівень прозорості, зменшує корупційні ризики та забезпечує

оперативний доступ до фінансової інформації для всіх зацікавлених сторін. Зокрема, приклад Естонії свідчить про можливість повної інтеграції цифрових рішень у фінансове управління, що дозволяє досягти високого рівня ефективності навіть за обмежених ресурсів.

У країнах, що розвиваються, реформування систем публічних фінансів зазвичай відбувається за підтримки міжнародних фінансових організацій, які сприяють впровадженню стандартів МВФ та Світового банку. Зазначені інституції рекомендують використовувати прозорі методики бюджетування, фіскальні правила, публічні аудити та широке залучення громадськості до моніторингу фінансових рішень. Наприклад, у Кенії та Південній Кореї запроваджено системи участі громадян у бюджетному процесі, що дозволяє враховувати місцеві потреби та зменшувати соціальну напругу.

Загалом, зарубіжна практика свідчить про ефективність переходу від фіскальної централізації до децентралізованого управління публічними фінансами, що передбачає делегування повноважень на місцевий рівень та підвищення автономії територіальних громад. Це супроводжується розвитком інституційної спроможності, підвищенням професійного рівня працівників бюджетної сфери, а також широким використанням цифрових технологій для оптимізації управлінських процесів. Такі підходи забезпечують не лише фінансову стійкість, але й посилюють довіру суспільства до державної влади.

Висновки до розділу 1

У першому розділі було здійснено теоретико-методологічний аналіз сутності, функцій, структури та особливостей управління публічними фінансами, що дало змогу поглибити розуміння цієї багатогранної категорії. Уточнено, що публічні фінанси є сукупністю фінансових відносин, які виникають у процесі формування, розподілу та використання централізованих і децентралізованих фондів грошових ресурсів, спрямованих на забезпечення публічних інтересів суспільства.

Розкрито еволюцію підходів до тлумачення публічних фінансів, які з часом трансформувалися від вузького трактування як суто державних і місцевих бюджетів до розширеного розуміння, що включає державні підприємства, позабюджетні фонди, інституції державно-приватного партнерства та інші публічні суб'єкти. Це дозволяє системніше підходити до питань ефективного управління, прозорості та підзвітності в бюджетному процесі.

Наголошено на значущості публічних фінансів як одного з ключових інструментів реалізації соціально-економічної політики держави. Зокрема, в умовах воєнного стану управління фінансовими ресурсами набуває критичної важливості для забезпечення обороноздатності, функціонування критичної інфраструктури та підтримки вразливих верств населення.

Узагальнено, що ефективне управління публічними фінансами неможливе без залучення сучасних інформаційних технологій, прозорих процедур контролю та професійного кадрового забезпечення. Це створює основу для подальших досліджень, присвячених специфіці фінансового управління в умовах економічної та безпекової нестабільності, що стане предметом наступних розділів роботи.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ В УМОВАХ КРИЗ ТА ВИКЛИКІВ

2.1. Вплив сучасних викликів на стан публічних фінансів

Проблематика вдосконалення механізмів управління державними фінансами та забезпечення ефективного виконання бюджету займає центральне місце в сучасному науковому дискурсі. У дослідженнях українських учених, зокрема В. Горина, В. Коваленка, З. Лободіної, Ю. Мискіна, В. Федосова, А. Крисоватого, Н. Ткаченко та інших, акцент зроблено на необхідності підвищення результативності бюджетного планування, запровадження сучасних підходів до управління публічними ресурсами та забезпечення прозорості фінансових процесів. У їхніх працях окреслюються як концептуальні засади фінансової політики, так і конкретні практичні кроки для її реалізації.

Офіційна статистика Державної казначейської служби України та Міністерства фінансів України регулярно ілюструє поточні фінансові показники, включаючи структуру доходів та видатків бюджету. Ці дані свідчать про наявність системних викликів, зокрема щодо неефективного або нецільового використання коштів, що ускладнює досягнення стратегічних бюджетних пріоритетів. Попри запровадження системи Prozorro як одного з інструментів забезпечення прозорості та конкурентності публічних закупівель, експертна думка (зокрема аналітика Київської школи економіки) вказує на необхідність посилення нормативно-правових засад і контролюючих механізмів для мінімізації корупційних загроз.

На міжнародному рівні, у працях таких дослідників, як Дж. Льюїс, наголошується на важливості цифрової трансформації фінансового управління. Застосування інтегрованих цифрових платформ для бюджетного моніторингу

розглядається як ефективний засіб забезпечення відкритості та підвищення оперативності управлінських рішень.

Водночас, попри наявність значного теоретико-методологічного доробку, залишаються не повністю вирішеними питання структурування бюджетних видатків відповідно до пріоритетів державної політики, розробки уніфікованих критеріїв оцінювання ефективності реалізації бюджету та адаптації бюджетного процесу до викликів, зумовлених умовами воєнного часу. Ці напрями потребують подальшої наукової розробки й інституціонального впровадження.

У сучасних умовах глобалізованої економіки та стрімкої цифрової трансформації постають нові виклики до організації бюджетного процесу, зокрема в частині посилення прозорості, підзвітності та раціонального використання публічних ресурсів. В Україні ці аспекти набули особливої ваги на тлі необхідності підвищення ефективності управління фінансовими потоками, оптимізації державних витрат і забезпечення збалансованого розподілу бюджетних коштів відповідно до пріоритетів соціально-економічного розвитку.

Управління державними фінансами в Україні реалізується через скоординовану систему інституцій, серед яких центральне місце займають Міністерство фінансів України та Державна казначейська служба. Міністерство фінансів виконує стратегічні функції у сфері фінансової політики, зокрема розробляє державний бюджет, визначає напрями фіскальної політики та здійснює контроль за ефективністю виконання бюджетних програм. Державна казначейська служба, діючи у підпорядкуванні Мінфіну, здійснює оперативне управління бюджетними потоками, забезпечує цільове використання коштів, облік бюджетних операцій та фінансову звітність на національному і місцевому рівнях. Такий розподіл функцій дозволяє забезпечити належну координацію у фінансовому управлінні та підвищити прозорість і підзвітність бюджетного процесу.

У сучасних умовах воєнного стану та економічної кризи система державних фінансів України зазнає суттєвих трансформацій, які проявляються

як у зміні пріоритетів бюджетної політики, так і в адаптації механізмів управління фінансовими потоками. Значна частина бюджетних ресурсів переорієнтована на потреби національної безпеки, гуманітарної підтримки та соціального захисту населення, що зумовлено надзвичайними викликами, спричиненими збройною агресією росії. Одночасно зростає потреба у змінах податкового законодавства, спрямованих на стабілізацію фіскальної системи, попри ускладнення адміністрування в окремих галузях економіки.

Зміни у структурі державних видатків супроводжуються високим рівнем інфляції та підвищенням цін на енергоресурси і товари першої необхідності, що поглиблює фінансовий тиск на бюджет. В умовах обмеженості ресурсів зростає значення запровадження сучасних аналітичних інструментів, зокрема регресійного моделювання, для прогнозування бюджетних показників і визначення пріоритетних напрямів фінансування. Застосування лінійних, множинних і логістичних регресій дозволяє об'єктивно оцінювати вплив макроекономічних чинників на доходи і видатки бюджету, а також передбачати ймовірність виникнення дефіциту.

Досвід провідних країн та результати досліджень підтверджують ефективність використання цифрових технологій в управлінні державними фінансами. Зокрема, впровадження електронної системи публічних закупівель Prozorro забезпечило відкритість інформації про бюджетні витрати, сприяючи боротьбі з корупцією та досягненню значної економії бюджетних коштів. Це підкреслює необхідність подальшої цифровізації процесів управління державними фінансами, інтеграції аналітичних платформ та посилення прозорості на всіх етапах бюджетного циклу.

Таким чином, ефективне функціонування державної фінансової системи в умовах кризи можливе лише за умови поєднання стратегічної бюджетної політики, аналітичних інструментів оцінки та прогнозування, а також цифрових рішень, що підвищують відкритість, підзвітність та результативність використання державних ресурсів.

Цифровізація управління публічними фінансами, зокрема впровадження

системи Prozorro, відіграла ключову роль у підвищенні рівня прозорості бюджетних витрат в Україні. Відкритість інформації про державні закупівлі надала змогу громадськості та бізнесу здійснювати громадський контроль за витрачанням бюджетних коштів, що, своєю чергою, сприяло зниженню корупційних ризиків і підвищенню ефективності використання державних ресурсів. Однак повноцінне розкриття потенціалу цієї системи можливе лише за умови її інтеграції з іншими інформаційними платформами, зокрема Є-дата, в єдину цифрову екосистему управління публічними фінансами. Така інтеграція дозволить поєднати всі етапи бюджетного процесу — від планування до звітування — в єдину логічну систему, забезпечивши автоматизовану перевірку відповідності фактичних витрат плановим показникам у режимі реального часу.

На основі подібних технологічних рішень формується концепція Gov. 2.0, яка поєднує інституційний, соціальний та цифровий підходи до управління публічними фінансами. Вона передбачає активне залучення громадян до бюджетного процесу, підвищення рівня відкритості діяльності органів влади та впровадження інструментів моніторингу фінансів у реальному часі. Такий підхід не лише відповідає вимогам цифрової трансформації, а й сприяє адаптації бюджетного управління до сучасних викликів.

Попри значні досягнення, бюджетна система України стикається з низкою системних проблем. Однією з них є диспропорції у розподілі фінансових ресурсів, що знижують ефективність фінансування пріоритетних напрямів розвитку. Аудити, проведені у 2020 році, виявили, що значна частина державних коштів витрачається на адміністративні потреби, тоді як сектори охорони здоров'я, освіти та соціального захисту часто залишаються недофінансованими. Це, у свою чергу, негативно позначається на якості надання послуг населенню.

Крім того, хоча система Prozorro сприяла підвищенню прозорості, у сфері публічних закупівель досі зберігаються високі корупційні ризики. Як свідчать дані Національного агентства з питань запобігання корупції, поширеною практикою є завищення очікуваної вартості предмета закупівлі, а також інші

форми маніпуляцій, що свідчать про наявність нормативних прогалин у регулюванні. Для зменшення таких ризиків необхідно встановити обов'язкові методики оцінки очікуваної вартості, посилити контроль за дотриманням процедур закупівель та вдосконалити систему публічного нагляду.

Ще одним викликом є слабкий контроль за виконанням бюджету та обмеженість інструментів бюджетного моніторингу. Відсутність уніфікованих методик оцінки ефективності використання бюджетних ресурсів ускладнює аналіз результативності бюджетної політики, знижує рівень довіри громадян до державних фінансів і гальмує запровадження принципів підзвітності.

Таким чином, подальше вдосконалення системи управління державними фінансами в Україні потребує комплексного підходу, який включає цифрову інтеграцію, посилення нормативного регулювання, удосконалення планування та підвищення участі громадськості в бюджетному процесі.

Аналіз доходів Зведеного бюджету України продемонстровано у табл.2.1., рис.2.1.

У 2024 році зведений бюджет України продемонстрував позитивну динаміку доходів, які сягнули 3588,6 млрд гривень, що свідчить про приріст на 15,6 % (або 483,8 млрд грн) порівняно з попереднім роком. Значущим джерелом фінансової підтримки залишалася міжнародна допомога, обсяг якої у 2024 році склав 475,4 млрд грн, надана з боку ключових партнерів — МВФ, ЄС та окремих урядів.

Доходи державного бюджету в цьому періоді зросли до 3123,5 млрд грн, що на 451,0 млрд грн більше за результат 2023 року. Фактичні надходження значно перевищили планові показники, затверджені Верховною Радою (з урахуванням внесених змін) — рівень виконання сягнув 163,4 %, що еквівалентно перевиконанню на 1212,0 млрд грн. Цьому сприяли, зокрема, обсяги зовнішньої допомоги та зростання власних надходжень бюджетних установ, значна частина яких (718,2 млрд грн) надходила у натуральній формі.

Оцінка виконання річного розпису за спеціальним фондом, з урахуванням коригувань розпорядників коштів, продемонструвала рівень у 113,5 %. Основну

частину ресурсів зведеного бюджету, як і раніше, формували податкові надходження, які у 2024 році становили 2088,3 млрд грн, або 58,2 % від загальної суми доходів. У структурі доходів державного бюджету частка податків склала 1647,2 млрд грн (52,7 %).

Таблиця 2.1.

Надходження до зведеного бюджету України у 2020–2024 роках

Показник	2020, млрд грн	2021, млрд грн	2022, млрд грн	2023, млрд грн	2024, млрд грн
ВВП	4222.0	5450.8	5239.1	6628.0	7589.0
Податкові надходження	1136.7	1453.8	1343.2	1638.1	2088.3
Податок на доходи фізичних осіб	271.2	321.2	387.0	458.4	532.4
Військовий збір	23.9	28.6	33.7	38.0	51.2
Податок на прибуток підприємств	118.5	163.8	130.6	159.3	299.1
Рентна плата	57.1	89.3	94.1	66.3	58.9
ПДВ (сальдо)	400.6	536.5	467.0	580.8	734.5
ПДВ з вироблених в Україні товарів (з відшк.)	126.5	155.8	213.9	214.6	268.3
ПДВ з вироблених в Україні товарів	269.6	315.5	298.5	347.0	425.5
Бюджетне відшкодування ПДВ	-143.1	-159.7	-84.6	-132.4	-157.2
ПДВ з ввезених товарів	274.1	380.7	253.1	366.2	466.1
Акциз з вироблених товарів	82.3	85.0	61.1	94.3	106.9
Акциз з ввезених товарів	64.4	87.0	44.1	81.4	115.5
Акциз з роздрібної торгівлі	7.2	8.2	10.2	14.0	15.9
Екологічний податок	5.4	6.0	4.9	5.0	5.4
Ввізне мито	30.2	36.9	23.3	39.6	47.6
Податок на майно	37.4	43.2	36.8	43.8	50.3
Плата за землю	31.5	35.3	29.6	34.5	39.3
Єдиний податок	38.0	46.3	47.2	55.8	69.1
Неподаткові надходження	234.4	202.6	368.7	1028.1	1018.8
Власні надходження установ	82.2	107.3	250.5	839.8	811.2
Доходи від операцій з капіталом	3.6	3.8	2.9	3.7	5.0
Офіційні трансферти	1.2	1.4	481.3	434.1	475.4
Гранти	0.1	0.2	456.5	427.9	334.3
Надходження від ЄС	0.4	0.4	24.4	6.2	141.1
Цільові фонди	0.8	0.8	0.5	0.8	1.1
Всього надходження	1376.7	1662.3	2196.6	3104.8	3588.6

Податки на доходи фізичних та юридичних осіб у сукупності забезпечили 42,3 % усіх податкових надходжень, що дорівнює 882,7 млрд грн. Цей показник суттєво зріс — на 227,0 млрд грн порівняно з 2023 роком, насамперед за рахунок збільшення податку на прибуток підприємств. Крім того, суттєвий внесок у формування бюджету зробили непрямі податки, серед яких ПДВ, акцизний податок та ввізне мито. Сукупно вони забезпечили 1020,4 млрд грн або майже половину податкових надходжень (48,9 %), демонструючи зростання на 210,3 млрд грн.

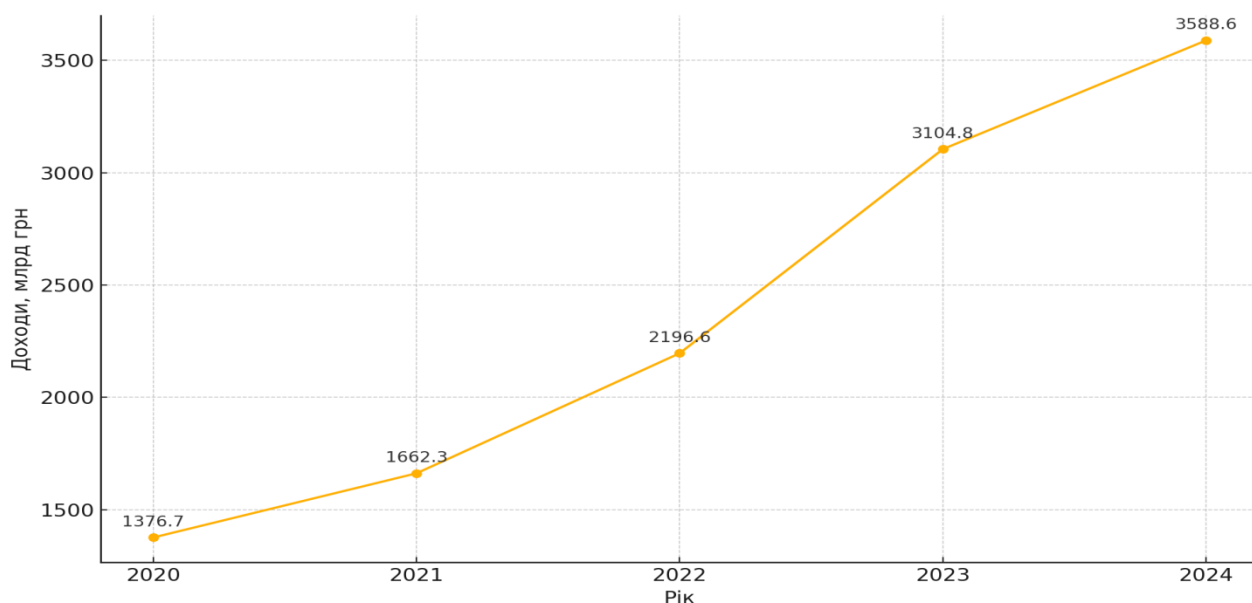

Рис.2.1. Динаміка доходів Зведеного бюджету України

Неподаткові надходження у 2024 році знизилися порівняно з попереднім роком і становили 1018,8 млрд грн, що дорівнює 13,4 % ВВП. Їх частка в структурі загальних доходів зменшилась із 33,1 % у 2023 році до 28,4 %.

Надходження до державного бюджету у 2024 році формувались за участі кількох основних адміністраторів. Державна податкова служба забезпечила 1133,5 млрд грн, що на 44,7 % більше, ніж у попередньому році. Водночас Державна митна служба акумулювала 591,7 млрд грн, перевищивши надходження 2023 року на 28,7 %. Інші органи, що відповідають за мобілізацію бюджетних коштів, забезпечили 592,3 млрд грн.

На зростання дохідної частини бюджету в умовах війни вплинуло кілька важливих факторів. Зокрема, економіка демонструвала ознаки відновлення

попри існуючі ризики, що супроводжувалося підвищенням цін, викликаним зростанням витрат на енергоносії та адаптацією бізнесу до роботи в умовах обмежень. Додаткове позитивне значення мала стабільна робота Українського морського коридору, що сприяла збільшенню експорту продукції агропромислового сектору, металургії та добувної промисловості.

Фіскальні рішення також вплинули на доходи: зокрема, збільшення ставки податку на прибуток для банківських установ — з 18 % до 25 %, а також підвищення з 1 грудня 2024 року ставки військового збору до 5 %. Крім того, зростання ставок акцизного податку на пальне з 1 вересня 2024 року мало додатковий фіскальний ефект.

Важливою складовою залишалося ПДВ: своєчасне відшкодування у поєднанні з контрольованим залишком на кінець року (23,0 млрд грн) дозволило підтримувати стабільність податкової системи. Водночас збільшення імпорту оборонної продукції та товарів для відновлення енергетики, які звільнені від оподаткування, дещо знизило потенціал митних надходжень.

Серед демографічних факторів впливу варто відзначити продовження міграції населення за кордон, що зумовило зміни у структурі приватного споживання: за даними ООН, кількість українських біженців на початку 2025 року становила 6,863 млн осіб.

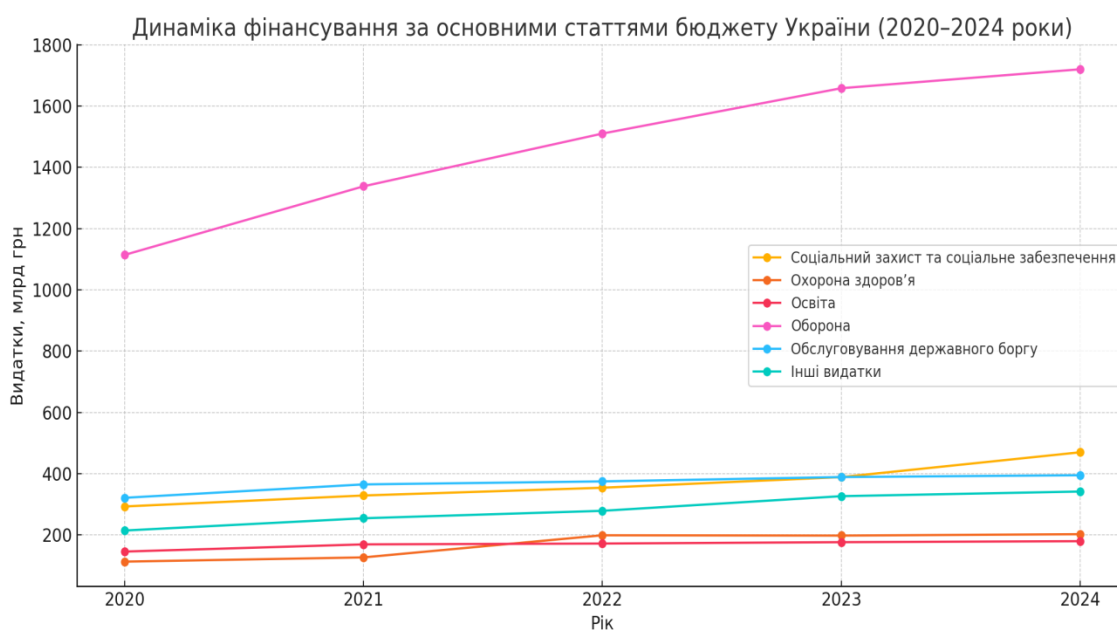

Рис. 2.2. Динаміка основних видатків з державного бюджету

У рамках оцінки ефективності сучасної системи управління державними фінансами України важливо проаналізувати зміну обсягів фінансування основних статей бюджету у період 2020–2024 років рис.2.2., таблиця 2.2. Такий аналіз дозволяє визначити основні акценти бюджетної політики та оцінити її здатність реагувати на економічні виклики.

На основі отриманих даних простежується стабільне зростання як доходів, так і видатків бюджету. У 2024 році доходи державного бюджету зросли до 2650,9 млрд грн, що було зумовлено покращенням економічної ситуації, зростанням податкових надходжень та активізацією зовнішньої допомоги. Разом із тим, витрати також збільшилися — до 3779,5 млрд грн, насамперед через потребу у фінансуванні оборонного сектору, соціальних програм та обслуговування боргових зобов’язань.

Таблиця 2.2.

Динаміка основних статей видатків Державного бюджету України за 2020–2024 роки

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Соціальний захист та соціальне забезпечення, млрд грн	293.1	328.9	354.2	388.9	469.9
Охорона здоров’я, млрд грн	113.1	126.9	199.1	198.1	202.6
Освіта, млрд грн	145.9	169.4	172.1	176.6	179.8
Оборона, млрд грн	1114.1	1337.9	1510.0	1658.0	1719.8
Обслуговування державного боргу	321.4	365.1	374.9	389.1	395.0
Інші видатки	214.6	254.6	278.9	326.7	341.8
Усього	2202.2	2582.8	2889.2	3137.4	3309.0

Збільшення дефіциту державного бюджету свідчить про надмірне навантаження на фінансову систему, що ускладнює формування збалансованої фіскальної політики. Це актуалізує потребу у переході до проактивного управління видатками, орієнтованого на стратегічне планування та запобігання кризовим явищам. Досягнення цієї мети можливе шляхом запровадження сучасних інструментів бюджетного аналізу, посилення інституційної

спроможності фіскальних органів і забезпечення повної прозорості у бюджетному процесі.

У період воєнного конфлікту в Україні переважає реактивна модель управління державними фінансами, що зумовлено потребою оперативного реагування на першочергові виклики, зокрема фінансування оборонного сектору та соціального забезпечення. Як свідчать результати дослідження Світового банку (2023), для країн, які перебувають у стані збройного протистояння, характерне зменшення інвестицій у довгострокові ініціативи, інфраструктуру та інноваційний розвиток, що ускладнює економічну стабілізацію у післякризовий період [28].

Перехід до превентивного управління державними фінансами, попри складність реалізації в умовах воєнного стану, вважається необхідним кроком для підвищення ефективності фінансової політики. Це передбачає створення надійної аналітичної бази, посилення нормативно-правової підтримки, а також розбудову відповідних інституційних спроможностей. Досвід Ізраїлю демонструє, що навіть за умов зовнішньої загрози можливо запровадити прогностно-аналітичні підходи до управління бюджетом, що базуються на макроекономічному моделюванні, з метою виявлення потенційних ризиків та їх своєчасного нейтралізування.

Для України актуальним викликом залишається нестача кваліфікованих кадрів, нестабільність фіскального середовища та обмеженість ресурсної бази, що ускладнює імплементацію таких підходів. Водночас ігнорування потреби у стратегічному управлінні бюджетними процесами може посилити макроекономічну дисбалансованість, розширити дефіцит бюджету та відтермінувати післявоєнне відновлення економіки.

Станом на 2024 рік дефіцит державного бюджету досягнув 1128,6 млрд грн, що є серйозним сигналом для запровадження системних змін у підходах до управління фінансами. Серед ключових напрямів реформування варто виділити: підвищення ефективності витрачання бюджетних коштів,

вдосконалення структури видатків та впровадження сучасних підходів до управління державним боргом.

Суттєвим кроком у напрямі прозорості бюджетного процесу стало впровадження системи електронних закупівель Prozorro, яка сприяла зниженню корупційних ризиків і забезпеченню конкурентних умов для постачальників. Водночас подальше вдосконалення нормативного середовища, підвищення фахової підготовки учасників бюджетного процесу та посилення моніторингу є необхідними умовами для забезпечення стійкості та ефективності системи державних фінансів.

Отже, аналіз динаміки фінансування основних бюджетних напрямів упродовж 2020–2024 років підкреслює нагальну потребу у модернізації механізмів управління публічними фінансами, що передбачає інтеграцію аналітичних інструментів, цифровізацію процесів і посилення інституційної спроможності для формування фінансово стабільної держави.

2.2. Оцінка ефективності державної фінансової політики в період подолання кризи

Бюджет виступає важливим інструментом макрорегулювання соціально-економічного розвитку, за яким реалізуються фінансові відносини перенаправлення ресурсів у системі виробництва і споживання товарів та послуг. Він може слугувати універсальним механізмом для досягнення стабільної макроекономічної рівноваги. Якість формування й виконання бюджетної політики відображає рівень розвитку фінансових інститутів, які покликані забезпечувати соціально-економічне зростання. Фіскальна політика — це багатокомпонентна сукупність заходів держави з формування й регулювання доходів та видатків державного і місцевих бюджетів. Від ефективності роботи цих механізмів та структури бюджету залежить напрям і темпи соціально-економічного розвитку.

Застосування бюджету як механізму підтримки макрорівноваги передбачає впровадження дієвої фіскальної політики, яка встановлює оптимальні пропорції між елементами фінансової системи задля забезпечення стійкого зростання, сприяє структурним перетворенням економіки та відповідає стратегічним цілям сталого розвитку.

Система публічних фінансів не лише формує податковий клімат, а й визначає пріоритети розподілу ресурсів та трансфертів. У фіскальних відносинах виділяють економічну, політичну та соціальну функції бюджету. Економічна передбачає можливість впливу державних інституцій на економіку шляхом акумуляції доходів (податків, зборів) і їх перерозподілу відповідно до суспільних потреб; політична — реалізується через затвердження бюджету законодавчим органом, а також має значення в контексті виборчих циклів; соціальна — відповідає за фінансування суспільних благ: оборони, правопорядку, соціального захисту, охорони здоров'я, освіти, культури, науки тощо.

У дослідженні бюджету як механізму впливу на економіку та суспільство важливо враховувати вплив як економіко-політичних чинників (рівень ВВП, продуктивність праці, розвиток науки й технологій, податкову політику), так і соціальних (структуру населення, потреби різних соціальних груп, демографічні зміни, споживчий кошик, розвиток інфраструктури). Окрему групу чинників формують екстремальні обставини — війна, надзвичайні ситуації, необхідність підтримки обороноздатності, правопорядку, соціальної справедливості та оптимізації управління.

Практична реалізація державного регулювання соціально-економічного розвитку здійснюється за допомогою економічних методів та форм. Система публічного регулювання кожної країни виникає з урахуванням її історичного, економічного, політичного й культурного контексту, традицій управління та домінуючих теорій економічної політики. Вибір конкретної моделі регулювання обґрунтовується особливостями розвитку господарства, циклічністю економіки та рівнем інституційної спроможності держави.

Необхідність державного втручання в економіку обумовлена як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками: забезпечення стабільності, соціальної справедливості, захист національних інтересів у глобалізованому світі, а також корекція негативних наслідків ринкових дисбалансів.

Використання бюджету як основи фіскального простору дає змогу реалізувати стратегічні пріоритети розвитку. Через нього відбувається перерозподіл національного доходу між публічним і приватним секторами, а також планування і контроль над витратами. В умовах сучасних соціально-економічних трансформацій важливо забезпечити збалансоване державне регулювання, яке відповідає суспільним потребам та цінностям, з одночасним забезпеченням максимальної ефективності витрачання фінансових ресурсів. Для цього доцільно застосовувати програмно-цільовий підхід при формуванні бюджету, що передбачає раціональне використання коштів платників податків та досягнення визначених соціально-економічних цілей.

Бюджет — це базовий фінансовий план держави, що відбиває ключові пріоритети розвитку суспільства на певний період. Він демонструє, як функціонує державний механізм. Від того, наскільки правильно обрана тактика бюджетного фінансування з урахуванням соціально-економічних викликів, та від стратегічного бачення органів влади залежить розподіл публічних ресурсів через бюджетні витрати.

На рисунку 1 представлено динаміку частки видаткової частини зведеного бюджету України у ВВП за період 2015–2024 років. В інтервалі 2015–2021 років ця частка залишалася відносно стабільною й у середньому складала близько 35,2 %. Помітне зростання у цьому показнику відбулося у 2020 році, що було зумовлено збільшенням фінансуванням заходів охорони здоров'я та активізацією економічної діяльності після карантинних обмежень, пов'язаних із пандемією COVID-19.

Однак у наступному періоді — 2022–2024 роках — спостерігається стрибкоподібне зростання обсягу бюджетних видатків, і середньорічна частка цих видатків у ВВП сягає приблизно 63,9 %. Це пов'язано з екстремальними

витратами на оборону, збільшенням чисельності збройних сил, зростанням витрат на їхнє грошове та матеріальне забезпечення, а також активізацією закупівель оборонних матеріалів. Такі зміни в структурі бюджетних видатків, викликані дією воєнного стану, стали суттєвим елементом забезпечення суверенітету держави і здатності задовольняти потреби суспільства.

Детальніший аналіз змін у структурі витрат бюджету за функціональною класифікацією пропонується подати у таблиці 2.3.

На основі аналізу динаміки видатків зведеного бюджету України за 2020–2024 роки, відображеної у таблиці та графіку, можна виокремити такі ключові фактори та тенденції:

1. Різке зростання видатків у 2022 році. У 2022 році частка видатків зведеного бюджету сягнула 63,87% ВВП, що значно перевищує середній рівень попередніх років (~35%). Основним чинником такого стрибка стали екстрені видатки, зумовлені повномасштабною військовою агресією Росії. Особливо зросли витрати на оборону (22,02%) та громадський порядок і судову владу (8,75%).

2. Тенденція до подальшого зростання у 2023 році. У 2023 році частка видатків знову зросла до 67,63% ВВП, що свідчить про збереження високого рівня фінансового навантаження на державу. Найбільше зростання спостерігалось у статті «Оборона» (32,08%), що відображає продовження інтенсивного фінансування військових потреб.

3. Часткове зниження у 2024 році (66,24%). Попри те що видатки залишаються високими, спостерігається незначне зменшення частки ВВП, спрямованої на бюджетні витрати. Це може бути ознакою певної стабілізації економічної ситуації або початку переорієнтації ресурсів. Зменшення видатків на оборону до 30,32% та соціальний захист до 6,87% підтверджують таку гіпотезу.

Упродовж 2020–2024 років середній рівень видатків зведеного бюджету України на охорону громадського здоров'я становив близько 3,92 % ВВП, що вище за середнє значення за весь попередній період. Найбільше зростання

спостерігалось у 2020 році, коли у зв'язку з пандемією COVID-19 цей показник сягнув 4,19 % ВВП. Подальші роки характеризувалися стабільними, але дещо нижчими показниками — від 3,33 % у 2023 році до 3,14 % у 2024 році. Таке збереження обсягів фінансування свідчить про високий пріоритет медицини навіть в умовах війни та ресурсних обмежень.

Витрати на фізичний і духовний розвиток у цей період залишалися стабільними на рівні близько 0,65–0,60 % ВВП, що відображає відносну сталість цієї бюджетної категорії навіть за умов кризи. Щодо фінансування освіти, то після певної стабільності у 2020–2021 роках (6,02 % і 5,73 % відповідно), від 2022 року спостерігається поступове зниження. У 2023 році показник становив 4,72 %, а в 2024 — досяг мінімального рівня за період, знизившись до 4,58 % ВВП.

Таблиця 2.3.

Структура видатків зведеного бюджету України у 2020–2024 роках,
% ВВП

Рік / Показник	2020	2021	2022	2023	2024
Загальнодержавні функції	4.88	4.63	4.79	5.34	5.74
Оборона	2.87	2.34	22.02	32.08	30.32
Громадський порядок, безпека та судова влада	3.8	3.23	8.75	9.05	9.38
Економічна діяльність	6.27	5.37	3.01	3.78	3.42
Охорона навколишнього природного середовища	0.22	0.19	0.1	0.1	0.14
Житлово-комунальне господарство	0.77	1.04	0.79	1.08	0.87
Охорона здоров'я	4.19	3.73	4.15	3.33	3.14
Духовний та фізичний розвиток	0.76	0.79	0.65	0.59	0.6
Освіта	6.02	5.73	5.6	4.72	4.58
Соціальний захист та соціальне забезпечення	8.27	6.73	8.77	7.86	6.87

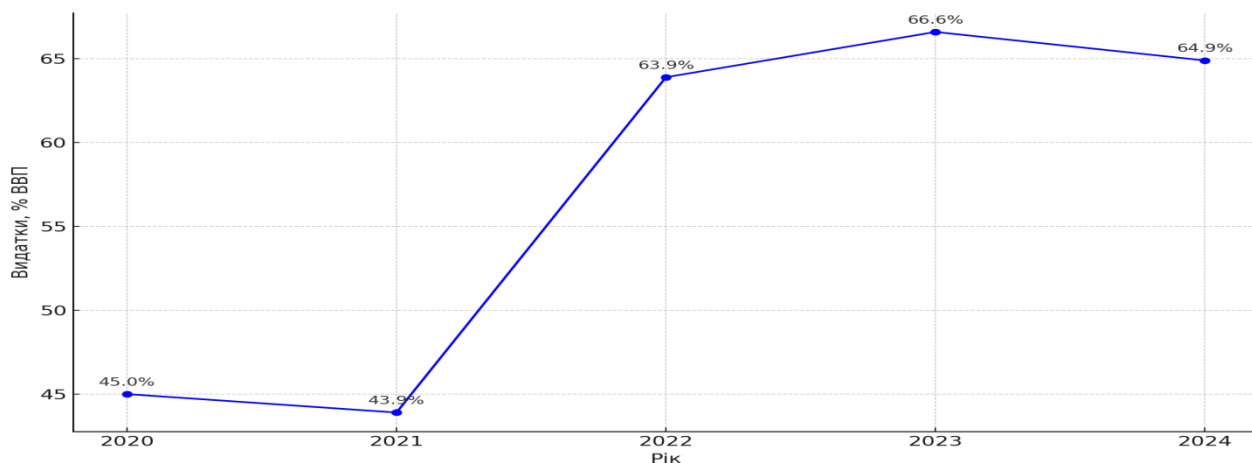

Рис.23. Динаміка видатків Зведеного бюджету України за 2020-2024 роки

Це може бути наслідком перерозподілу ресурсів на оборонні цілі, але також сигналізує про ризики для розвитку людського капіталу.

Найбільш динамічними протягом 2020–2024 років були видатки на соціальний захист. У 2020–2021 роках показник становив 8,27 % і 6,73 % відповідно, однак після початку повномасштабної війни у 2022 році він різко зріс до 8,77 %, зберігаючи високий рівень у наступні роки (7,86 % у 2023-му та 6,87 % у 2024-му). Зростання пов'язане з підвищеним суспільним попитом на соціальну допомогу та розширенням кількості бенефіціарів, включаючи внутрішньо переміщених осіб і військовослужбовців. Значну частину таких видатків покривають зовнішні трансферти, що ускладнює процес їхнього бюджетного планування.

Отже, аналіз динаміки бюджетних видатків у 2020–2024 роках свідчить про суттєві зміни в розстановці пріоритетів у зв'язку з воєнними викликами та економічною кризою. Попри збереження уваги до медичної сфери та соціального захисту, спостерігається ризик відтермінування розвитку освіти, що може мати довгострокові наслідки для відновлення країни.

Основні фактори, що вплинули на динаміку:

1. Воєнний стан, що спричинив масштабну мобілізацію ресурсів на оборону.

2. Зростання соціального навантаження (внутрішньо переміщені особи, виплати населенню).

3. Зовнішня фінансова допомога, яка підтримала високі обсяги видатків.

4. Інфляція та падіння ВВП, які змінили співвідношення витрат до валового продукту.

5. Низька ефективність частини витрат, зумовлена кризовим адмініструванням та терміновими закупівлями.

Загалом, у 2020–2024 роках спостерігається структурний зсув у розподілі бюджетних ресурсів у бік оборонного та безпекового секторів, що є логічною реакцією на загрози національній безпеці. Однак така концентрація фінансів потребує подальшої оптимізації й планування з урахуванням післявоєнного відновлення.

Таблиця 2.4.

SWOT-аналіз фінансової політики України в умовах кризи

S – Сильні сторони (Strengths)	W – Слабкі сторони (Weaknesses)	O – Можливості (Opportunities)	T – Загрози (Threats)
Гнучкість фінансової системи в умовах війни	Значний бюджетний дефіцит	Цифровізація фінансового управління	Затяжний характер війни
Прозорість публічних закупівель (через Prozorro)	Залежність від зовнішньої фінансової допомоги	Податкова реформа та розширення доходної бази	Інфляційні ризики, зростання цін
Підтримка міжнародних фінансових організацій / донорів	Недостатній контроль і аудиту коштів, нецільове використання	Інституційне зміцнення системи управління бюджетом	Корупційні загрози, маніпуляції в закупівлях
Адаптивність фіскальних інституцій, здатність швидко змінювати бюджетні пріоритети	Стислий ресурсний простір, який обмежує фінансування соціально-економічного розвитку	Впровадження єдиної цифрової екосистеми бюджетного управління	Економічна нестабільність, зовнішні шоки

Бюджетна політика, як частина загальної економічної політики держави, спрямована на досягнення макроекономічної стабільності через ефективне використання публічних фінансових ресурсів. Важливою метою є створення надійної доходної бази для бюджетів різних рівнів та забезпечення

безперервного відтворення суспільних благ. У правовідносинах задіяні як держава — через систему фіскальних інститутів, які акумулюють фінанси — так і різні економічні суб'єкти, які наповнюють бюджет та отримують бюджетне фінансування.

У сучасних умовах, коли національна економіка стикається з зовнішніми шоками та невизначеністю, особливо актуальним є вдосконалення бюджетного регулювання. Це передбачає чітке визначення стратегічних пріоритетів соціально-економічного розвитку, збільшення прозорості бюджетного процесу, розвиток інституцій, відповідальних за формування доходів і видатків, а також модернізацію механізмів бюджетного прогнозування та планування.

Архітектура бюджетних відносин має забезпечувати стабільне функціонування національної економіки та сприяти підвищенню добробуту населення. Перерозподіл видатків не повинен зменшувати ефективності реалізації соціально-економічних програм. Доцільним є застосування програмно-цільового підходу із введенням чітких критеріїв оцінки результатів бюджетних програм, забезпеченням прозорості й публічності у роботі фінансових інститутів — що може стимулювати економічне зростання. У ситуації воєнного стану та зовнішніх фінансових викликів виникає потреба у нових підходах до планування, управління дефіцитом бюджету і публічними фінансами загалом.

У контексті фінансової політики України в умовах кризи SWOT-аналіз дозволяє виявити ключові чинники, що впливають на її ефективність. До сильних сторін належить здатність державної фінансової системи адаптуватися до викликів війни, зокрема через прозорість закупівель і підтримку міжнародних партнерів. Водночас слабкими місцями залишаються дефіцит бюджету, залежність від зовнішніх джерел і недостатній нагляд за витрачанням коштів.

Серед можливостей — подальша цифровізація фінансового управління, реформування податкової політики, а також створення інтегрованої екосистеми бюджетного моніторингу. Проте загрози включають зростаючі інфляційні

ризиками, економічну нестабільність та продовження бойових дій, які обмежують реалізацію довгострокових реформ.

Висновки до розділу 2

У другому розділі магістерської роботи здійснено комплексну оцінку сучасної практики управління публічними фінансами України в умовах воєнного стану та економічної турбулентності. Дослідження показало, що у період 2020–2024 років структура та обсяги публічних видатків зазнали суттєвих змін, обумовлених пріоритетністю фінансування національної безпеки, соціального захисту та критичної інфраструктури.

Аналіз динаміки фінансування продемонстрував значну концентрацію ресурсів у сферах оборони та соціальної підтримки, що з одного боку є вимогою часу, а з іншого – створює ризики для фінансування розвитку людського капіталу, освіти, охорони здоров'я та інновацій. Це потребує переходу від реактивного до стратегічно орієнтованого управління публічними фінансами, заснованого на принципах прозорості, підзвітності та ефективності.

Застосування інструментів цифрового управління, зокрема системи Prozorro, позитивно вплинуло на підвищення відкритості та конкурентності бюджетного процесу. Однак подальша інтеграція цифрових платформ, вдосконалення процедур моніторингу та підвищення інституційної спроможності органів публічного управління залишаються ключовими викликами.

Проведений SWOT-аналіз фінансової політики України дозволив виявити не лише сильні сторони поточної моделі управління публічними фінансами, але й низку загроз і слабких місць, що обумовлюють необхідність удосконалення системи розподілу та використання публічних ресурсів.

Таким чином, результати другого розділу створюють аналітичне підґрунтя для формування стратегічних підходів до модернізації системи публічних фінансів України, що буде розглянуто у наступному розділі.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ

3.1. Стратегії підвищення стійкості публічних фінансів у кризовий період

У період 2020–2024 років публічні фінанси України зазнали істотного тиску через низку глобальних та внутрішніх кризових факторів, серед яких ключовими стали пандемія COVID-19, повномасштабна військова агресія з боку РФ та глобальна економічна турбулентність. За цих умов забезпечення стійкості фінансової системи та спроможності держави виконувати свої фіскальні зобов'язання стало стратегічним пріоритетом.

Відповідно до даних Міністерства фінансів України, у 2024 році дефіцит бюджету сягнув 1128,6 млрд грн, що є рекордним показником. Видатки на оборону, соціальний захист та обслуговування боргу суттєво зросли, водночас можливості формування доходної частини залишаються обмеженими через зменшення податкової бази. З огляду на це, підвищення стійкості публічних фінансів потребує системних стратегічних підходів.

Основні стратегічні орієнтири на 2025–2027 роки

На основі аналізу Стратегії стійкості публічних фінансів держав-членів ЄС (див. документ, с. 6–9) та українського контексту, можна виокремити низку ключових стратегій:

1. Фіскальна консолідація — поступове зменшення дефіциту бюджету за рахунок оптимізації видатків і зростання доходів. На 2025–2027 роки передбачається встановлення граничного дефіциту на рівні до 3% ВВП, відповідно до маастрихтських критеріїв. Передбачено також удосконалення податкової політики та розширення бази оподаткування.

2. Стратегічне планування видатків — впровадження середньострокового бюджетного планування із застосуванням програмно-цільового методу. Підвищена увага приділяється оцінці ефективності витрат,

що має сприяти підвищенню прозорості та відповідальності.

3. Реформування системи субсидій та соціальної допомоги — зменшення фіскального навантаження шляхом адресності соціальної підтримки, автоматизації обліку отримувачів допомоги та впровадження інформаційних систем моніторингу.

4. Інституційна стійкість — посилення спроможності фіскальних інституцій, включаючи Рахункову палату, Державну казначейську службу та ДПС, до незалежного аналізу, оцінки та аудиту публічних витрат.

5. Залучення зовнішнього фінансування на основі результативності — інтеграція підходів ЄС щодо управління фінансами на основі оцінки досягнення стратегічних цілей, а не лише фінансових індикаторів.

Приклад інтеграції стратегій: Порівняння з підходами ЄС

У документах Єврокомісії (2023 р.) зазначено, що однією з найефективніших стратегій підтримки фіскальної стабільності в кризовий період є гнучке фіскальне правило, яке поєднує жорсткі обмеження в стабільні періоди з можливістю пом'якшення у фазі шоку. Застосування подібного підходу може бути адаптоване в Україні через запровадження умовного коридору для дефіциту бюджету, пов'язаного з рівнем зовнішньої допомоги та внутрішньої економічної активності.

Період 2020–2024 років в Україні позначений багатокомпонентною кризою: пандемією COVID-19, повномасштабною війною та економічною рецесією. У цих умовах публічні фінанси стали ключовим інструментом забезпечення стійкості держави та підтримки найвразливіших сфер. Основні стратегії у цей період орієнтувались на:

1. Фіскальну мобілізацію ресурсів — збільшення податкових і неподаткових надходжень, активізація зовнішньої допомоги, у тому числі грантів і пільгових кредитів.

2. Пріоритизацію видатків — переорієнтацію бюджету на оборону, соціальний захист та охорону здоров'я. Так, у 2023–2024 рр. видатки на сектор безпеки та оборони сягнули понад 30 % ВВП.

3. Посилення прозорості та підзвітності – розширення електронних систем управління публічними фінансами, зокрема Prozorro, Є-дата, а також запровадження відкритого бюджетного моніторингу.

4. Оптимізацію державного боргу – реструктуризацію зовнішнього боргу, використання механізмів часткового списання та подовження термінів обслуговування.

Виклики та стратегічні напрями 2025–2027 років

У середньостроковій перспективі фінансова стратегія України, відповідно до Бюджетної декларації та макрофінансових прогнозів, передбачає:

1. Скорочення дефіциту державного бюджету шляхом підвищення податкової ефективності та розширення бази оподаткування;

2. Поступову демілітаризацію бюджету з паралельною підтримкою ветеранських програм і реконструкції інфраструктури;

3. Запровадження середньострокового бюджетного планування (СБП) з акцентом на програмно-цільовий підхід та KPI;

4. Підвищення фінансової незалежності громад шляхом реформування механізмів горизонтального вирівнювання;

5. Посилення цифрової трансформації в управлінні доходами та видатками, зокрема впровадження Big Data і AI для бюджетного прогнозування [28].

Таким чином, стратегії підвищення стійкості публічних фінансів України в умовах кризи мають трансформуватись у структурну модернізацію фінансової системи з урахуванням принципів сталого розвитку, інклюзивності та прозорості. Орієнтація на стратегічне планування та цифрову інтеграцію є критично важливою умовою макрофінансової стабільності України в період 2025–2027 років.

Аналіз таблиці 3.1 свідчить про еволюцію стратегічних підходів до управління публічними фінансами України в умовах кризових викликів 2020–2024 років та визначення пріоритетів на 2025–2027 роки.

Таблиця 3.1.

Порівняльна таблиця стратегій підвищення стійкості публічних фінансів

Напрямок стратегічного розвитку	Заходи, реалізовані у 2020–2024 роках	Заплановані кроки на 2025–2027 роки
Фіскальна стабільність	Залучення міжнародної фінансової допомоги; скорочення неперіоритетних видатків; підвищення податкового адміністрування.	Реформа оподаткування; зменшення тіньової економіки; впровадження середньострокового бюджетного планування.
Цифровізація управління фінансами	Впровадження Prozorro, Є-data, системи моніторингу держфінансів.	Інтеграція цифрових платформ у єдину інформаційну систему управління публічними фінансами.
Оптимізація бюджетних видатків	Перенаправлення коштів на оборону і гуманітарні цілі; посилення соціального захисту.	Розширення програм соціальної адресної допомоги; посилення контролю за результативністю видатків.
Боргове навантаження	Активне залучення зовнішніх позик; зростання обслуговування держборгу.	Розробка стратегії управління боргом; збільшення внутрішнього фінансування.
Прозорість і підзвітність	Розширення функціоналу електронних публічних систем; аудит витрат.	Впровадження автоматизованих систем аналізу бюджетних рішень; посилення громадського контролю.

Перехід від реактивної до стратегічної моделі управління. У 2020–2024 роках фінансова політика України була переважно реактивною. Уряд змушений був швидко реагувати на кризові виклики — пандемію COVID-19, повномасштабне вторгнення РФ, енергетичну кризу. Основна увага зосереджувалась на забезпеченні обороноздатності, підтримці соціально вразливих груп та стабілізації макроекономіки. Проте відсутність довгострокового фінансового планування призводила до неефективності у розподілі ресурсів і зростання бюджетного дефіциту.

На період 2025–2027 років передбачається перехід до стратегічного, аналітично обґрунтованого планування. Це включає впровадження середньострокового бюджетного прогнозування, запровадження фіскальних правил та удосконалення системи управління державним боргом.

2. Розширення цифрових інструментів. Важливою зміною є посилення цифровізації фінансових процесів. У 2020–2024 роках активно застосовувались такі системи як Prozorro, Є-дата, проте бракувало повної інтеграції між платформами. У стратегії 2025–2027 років передбачено створення єдиної цифрової екосистеми управління публічними фінансами, що дозволить забезпечити прозорість усіх етапів бюджетного циклу.

3. Зміцнення фінансової дисципліни. У 2020–2024 роках відбулося суттєве збільшення державного боргу. Зокрема, у 2024 році дефіцит бюджету сягнув понад 1100 млрд грн. У наступні роки акцент буде зроблено на реструктуризації боргу, скороченні неефективних витрат та збалансуванні доходів і видатків. Планується посилення контролю за видатками шляхом розширення функцій Рахункової палати та внутрішнього аудиту.

4. Стимулювання економічного зростання через бюджетні інвестиції. У 2020–2024 роках переважали витрати на поточні потреби — оборону, соціальний захист, медицину. Починаючи з 2025 року, пріоритет поступово зміщується на розвиткові видатки — модернізацію інфраструктури, підтримку інновацій, розвиток людського капіталу.

5. Партнерство з міжнародними донорами. Протягом 2020–2024 років значна частина бюджету фінансувалась за рахунок допомоги міжнародних партнерів. У стратегії до 2027 року важливим завданням є формування внутрішніх ресурсів для зменшення залежності від зовнішнього фінансування, зокрема через покращення

Україна поступово трансформує систему управління публічними фінансами, переходячи від кризового реагування до структурних змін. Виконання визначених стратегічних завдань на 2025–2027 роки дозволить не лише підвищити стійкість фінансової системи, а й створити передумови для сталого економічного зростання та інтеграції до європейських фінансових стандартів.

3.2. Рекомендації щодо підвищення ефективності управління публічними фінансами

У відповідь на виклики, що постали перед системою публічних фінансів України у 2020–2024 роках, особливо в умовах повномасштабного вторгнення та економічної нестабільності, актуальним є формування стратегічних орієнтирів підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами держави. З урахуванням визначених проблем та результатів аналізу, пропонуються наступні стратегічні напрями вдосконалення:

По-перше, необхідно розширити практику середньострокового бюджетного планування. Важливо забезпечити не лише прогнозування основних бюджетних параметрів, а й формування системи фіскальних правил, яка дозволить уникати перевищення дефіциту та боргового навантаження в майбутньому. Запровадження програмно-цільового методу у середньостроковій перспективі забезпечить послідовність фіскальної політики та підвищить її прозорість.

Середньострокове бюджетне планування в Україні — наявне і має офіційну нормативно-правову базу. Декларація 2026–2028 демонструє, що уряд зберігає прагнення до прогнозування бюджетної політики на кілька років наперед.

Однак фактична ефективність цього інструменту залишається обмеженою через:

- 1) обмежену «жорсткість» фіскальних правил,
- 2) домінування короткострокових над поточними потребами (безпека, оборона, соцзахист),
- 3) залежність від зовнішнього фінансування та волатильності економічних умов.

Щоб середньострокове планування стало дійсно дієвим інструментом підвищення стабільності — потрібне: формалізоване встановлення меж дефіциту/боргу, чітке програмно-цільове бюджетування з KPI і моніторингом,

диверсифікація джерел фінансування, зменшення залежності від зовнішніх запозичень.

Таблиця 3.2.

SWOT-аналіз середньострокового бюджетного планування в Україні
(2026–2028)

Сторона	Опис
Сильні сторони	- Наявність офіційної бюджетної декларації на 2026–2028 роки - Закріплення середньострокового планування у Бюджетному кодексі - Інституційна підтримка на місцевому рівні - Публічність і прозорість процесу
Слабкі сторони	- Відсутність жорстких фінансових правил - Обмежена реальна імплементація цілей - Залежність від зовнішнього фінансування - Недостатня синхронізація між центральним і місцевими бюджетами
Можливості	- Залучення міжнародної технічної допомоги - Інтеграція фінансового аналізу у цифрові системи - Використання програмно-цільового підходу з чіткими KPI - Поширення практики на місцевий рівень
Загрози	- Воєнний стан і надзвичайна економічна невизначеність - Волатильність макропоказників - Несвоєчасність зовнішнього фінансування - Переважання короткострокових пріоритетів над стратегічними

Аналіз SWOT-таблиці середньострокового бюджетного планування в Україні на 2026–2028 роки показує такі ключові висновки:

Сильні сторони. Україна продовжує поступову інституціоналізацію середньострокового планування через впровадження бюджетної декларації. Це дозволяє забезпечити прогнозованість фінансової політики, підвищити її прозорість і сприяти кращій координації між секторами. Програмно-цільовий метод (ПЦМ), що є частиною цієї системи, спрямований на досягнення конкретних результатів та дає змогу ефективніше розподіляти ресурси.

Слабкі сторони. Основним викликом залишається нестабільність макроекономічного середовища, що ускладнює точність прогнозів. Також фіксується низька інституційна спроможність частини органів влади до формування якісних середньострокових програм. Крім того, проблема низького рівня виконання бюджетних декларацій у попередні роки свідчить про обмежену практичну реалізацію задекларованих цілей.

Можливості. Наявність підтримки з боку міжнародних фінансових організацій (МВФ, Світовий банк, ЄС) створює умови для інституційного зміцнення підходів до планування. Цифровізація фінансового управління (наприклад, інтеграція з Є-data та Prozorro) може значно покращити якість бюджетного моніторингу та звітності. Крім того, розвиток фіскальних правил дає змогу обмежити надмірне боргове навантаження.

Загрози. Воєнний стан та пов'язана з ним невизначеність залишаються ключовими ризиками для планування. Бюджетні пріоритети можуть змінюватися в залежності від безпекових потреб, що ускладнює реалізацію середньострокових програм. Також існує ризик недостатньої політичної волі до послідовного впровадження реформ та впливу популістських рішень у фіскальній політиці, особливо в умовах передвиборчих кампаній.

Для підвищення ефективності середньострокового бюджетного планування Україні необхідно посилити інституційну спроможність органів влади, підвищити якість стратегічних прогнозів та забезпечити стабільність фіскальних правил. Лише за таких умов середньострокова бюджетна декларація стане дієвим інструментом зміцнення публічних фінансів.

По-друге, вимагає перегляду структура видатків бюджету. Особливу увагу слід приділити підвищенню частки розвитку (капітальних інвестицій) у загальному обсязі видатків за рахунок оптимізації поточних витрат. Реформування соціальних програм із фокусом на адресність та ефективність має стати пріоритетом у сфері соціального захисту. У контексті посилення стійкості публічних фінансів України в умовах кризи особливої актуальності набуває перегляд структури видатків бюджету. Зокрема, доцільним є зміщення фокусу фінансової політики від домінування поточних витрат на користь розвитку, передусім через збільшення частки капітальних інвестицій у загальному обсязі видатків. Такий підхід відповідає концепції забезпечення довгострокової макрофінансової стабільності та соціально-економічного розвитку.

Капітальні видатки, на відміну від поточних, мають мультиплікативний ефект та здатні формувати основу економічного зростання через створення та модернізацію інфраструктури, розвиток об'єктів соціальної сфери, реалізацію інноваційних проєктів. Міжнародна практика та наукові дослідження підтверджують наявність позитивного кореляційного зв'язку між часткою капітальних інвестицій у структурі державних витрат та динамікою зростання ВВП. У країнах ЄС, зокрема в Польщі, Естонії та Литві, значна частка таких інвестицій у період після економічних потрясінь сприяла структурній модернізації та нарощенню потенціалу економіки.

Водночас в Україні, за даними Міністерства фінансів, капітальні видатки у 2020–2024 роках залишаються на рівні близько 5–6 % загального обсягу бюджету, що не відповідає сучасним викликам відновлення країни в умовах повномасштабної війни та потребам модернізації національної економіки. Значна частина державних фінансових ресурсів спрямовується на поточні трансферти, утримання бюджетних установ та інші споживчі потреби, які, хоч і важливі для підтримки соціальної стабільності, не створюють економічного зиску у довгостроковій перспективі.

З урахуванням обмежених можливостей фінансування, нагальною потребою є реформування соціальних програм, зокрема через запровадження принципів адресності, цільовості та результативності. Надання соціальної допомоги має ґрунтуватися на чітко визначених критеріях вразливості, що дозволить оптимізувати обсяг фінансування, усунути дублювання та запобігти зловживанням. Удосконалення механізмів обліку одержувачів, створення єдиної інформаційної бази та посилення міжвідомчої координації є важливими кроками для підвищення ефективності соціального захисту.

Важливо також забезпечити підзвітність та прозорість в управлінні публічними інвестиціями шляхом запровадження системи моніторингу та оцінки ефективності реалізованих капітальних проєктів. Це дозволить мінімізувати фіскальні ризики та забезпечити стратегічну доцільність витрат.

Таким чином, перегляд структури бюджетних видатків із фокусом на капітальні інвестиції та адресну підтримку соціально вразливих груп є важливою передумовою підвищення ефективності управління публічними фінансами в Україні в середньостроковій перспективі.

По-третє, важливим кроком є продовження цифрової трансформації публічних фінансів. Інтеграція систем Prozorro, Є-дата, Spending.gov.ua та інших платформ у єдину екосистему дозволить забезпечити прозорість на всіх етапах бюджетного процесу: від планування до звітності. Розробка та впровадження аналітичних панелей для моніторингу виконання бюджету в реальному часі дозволить підвищити ефективність управління ресурсами.

Четвертим напрямом виступає посилення фінансового контролю з боку як державних органів, так і громадянського суспільства. Слід удосконалити механізми внутрішнього аудиту, зміцнити незалежність Рахункової палати, а також розширити участь громадськості у формуванні та контролі за виконанням бюджетів місцевого рівня.

Однією з ключових передумов забезпечення ефективності публічних фінансів є налагоджена система фінансового контролю, яка охоплює як державні контрольні інституції, так і механізми громадського нагляду. У сучасних умовах, зокрема в період кризи, посилення контролю набуває особливого значення через високий рівень фіскальних ризиків, зростання обсягів державних витрат та надзвичайну вразливість бюджетної системи до проявів корупції.

Передусім необхідно реформувати механізми внутрішнього аудиту у центральних органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування. Практика свідчить, що чинна система внутрішнього фінансового контролю є фрагментарною, з недостатнім рівнем незалежності та відсутністю належного функціонального зв'язку між виявленими порушеннями й подальшими управлінськими рішеннями. Посилення інституційної автономії підрозділів внутрішнього аудиту, їх кадрове забезпечення та впровадження ризик-

орієнтованого підходу можуть істотно підвищити ефективність виявлення неефективного або нецільового використання бюджетних коштів.

Особливе місце у системі зовнішнього фінансового контролю займає Рахункова палата України. Для підвищення ефективності її діяльності слід забезпечити реальну інституційну незалежність, розширити контрольні повноваження щодо оцінки ефективності реалізації програмно-цільових бюджетів, зосередитися не лише на дотриманні формальних вимог законодавства, а й на досягненні запланованих результатів. Зміцнення співпраці Рахункової палати з антикорупційними органами (НАБУ, НАЗК) може підвищити синергетичний ефект у боротьбі з корупцією у сфері публічних фінансів.

Корупційні ризики залишаються одним з найбільших викликів у сфері управління публічними фінансами України. За даними НАЗК та міжнародних аналітичних центрів (Transparency International), основними проблемами є конфлікти інтересів, непрозорі тендерні процедури, зловживання повноваженнями під час розподілу коштів, а також непрозоре звітування за результатами виконання бюджетів. Особливо це стосується сфери публічних закупівель, де хоча й запроваджена система Prozorro, але зберігаються можливості для зловживань через непрозоре формування очікуваної вартості предмета закупівлі або маніпулювання технічними умовами.

Громадський фінансовий контроль — ще один критичний елемент належного управління публічними ресурсами. Розширення участі громадян у процесах формування та моніторингу місцевих бюджетів, зокрема через механізми громадського бюджету, публічні консультації, створення дорадчих органів при місцевих радах, сприятиме підвищенню підзвітності та зниженню зловживань. Запровадження інструментів «бюджету участі» показало високу ефективність в країнах Центральної та Східної Європи, де активність громадськості сприяла покращенню цільової орієнтації бюджетних витрат і зниженню рівня недовіри до влади.

Таким чином, комплексне посилення фінансового контролю на всіх рівнях — від внутрішнього аудиту до незалежного громадського моніторингу — є необхідною умовою підвищення ефективності управління публічними фінансами, зниження корупційних ризиків та досягнення стратегічних цілей державної фінансової політики.

П'ятим є необхідність вдосконалення податкового адміністрування. Важливо стимулювати добровільну сплату податків, знижувати адміністративні бар'єри, розвивати електронні сервіси та боротися з ухиленням через тіньовий сектор економіки. Розширення бази оподаткування за рахунок діджиталізації дозволить зменшити податкове навантаження на окремі групи платників.

Таблиця 3.2.

SWOT-аналіз вдосконалення податкового адміністрування

Категорія	Позитивні аспекти	Негативні аспекти
Сильні сторони	– Електронні сервіси підвищують ефективність адміністрування. – Зменшення ухилення від сплати податків. – Розширення податкової бази та зменшення навантаження на сумлінних платників. – Стимулювання добровільної сплати, прозорість процедур.	– Потреба в інвестиціях у IT-інфраструктуру та підготовку кадрів. – Ризик технічних збоїв та помилок. – Опір з боку тіньового бізнесу. – Проблеми захисту персональних даних.
Можливості	– Інтеграція з міжнародними стандартами. – Залучення технічної допомоги та інвестицій. – Зростання податкової культури. – Використання аналітичних інструментів для контролю.	– Економічна нестабільність та воєнний стан. – Низька цифрова грамотність малого бізнесу. – Недостатній контроль і прозорість. – Негативне сприйняття підвищеного податкового навантаження.

У сучасних умовах для підвищення ефективності публічних фінансів Україні надзвичайно актуальним є вдосконалення податкового адміністрування. До ключових аспектів такого вдосконалення належать: стимулювання добровільної сплати податків, спрощення процедур, впровадження електронних сервісів, розширення податкової бази, цифровізація

адміністрування та формування сприятливого податкового клімату. Ці заходи мають на меті підвищити ефективність фіскальної політики, знизити корупційні ризики та посилити довіру громадян до податкової системи.

Таким чином, цифровізація податкового адміністрування може значно зміцнити фіскальну систему, забезпечити сталий розвиток та підвищити довіру громадян. Проте ефективне впровадження таких заходів потребує комплексного підходу, включаючи технічну модернізацію, інституційні зміни та активну участь громадськості.

Окремої уваги заслуговує проблема залежності від зовнішнього фінансування. У середньостроковій перспективі доцільно формувати фіскальний буфер, збалансовуючи внутрішні доходи та витрати бюджету. Залучення зовнішніх ресурсів має супроводжуватись посиленням внутрішньої стійкості фінансової системи.

Залежність від зовнішнього фінансування — один із ключових ризиків для публічних фінансів. У випадку затримок, скорочення або припинення зовнішньої допомоги держава може опинитися перед дефіцитом бюджету, неспроможною обслужити борг чи профінансувати критичні соціальні й оборонні видатки.

Для пом'якшення таких ризиків науковці та міжнародні дослідницькі центри пропонують створення «фіскального буфера» — резерву державних ресурсів або інструментів, які дають змогу оперативно реагувати на зовнішні шоки без надмірної залежності від зовнішніх запозичень або грантів.

В Україні, з огляду на нестабільність зовнішніх надходжень (війна, економічні санкції, міжнародну допомогу тощо), така стратегія стає ще більш актуальною. Нижче — оновлений SWOT-аналіз з урахуванням цього фактору.

Отже, виділимо наступне:

1. Створення фіскального буфера має базуватись на системних фіскальних правилах, що обмежують дефіцит і боргове навантаження.
2. Масштабна цифровізація податкового адміністрування сприятиме розширенню доходів.

3. Балансування між резервами й інвестиціями в соціальну сферу є критично важливим.

4. Зовнішнє фінансування потребує прозорого моніторингу та планування погашень.

5. Адаптивна бюджетна політика дозволяє оперативно реагувати на зміни макроекономічного середовища.

Таблиця 3.3.

SWOT-аналіз фінансової політики України: зовнішнє фінансування і фінансовий буфер

Категорія	Сильні сторони / Можливості	Слабкі сторони / Загрози
Сильні сторони	- Реформоване податкове адміністрування здатне підвищити внутрішню мобільність доходів. - Розширення податкової бази шляхом легалізації економіки. - Підвищення податкової дисципліни сприяє довірі бізнесу й громадян.	- Формування фінансового буфера потребує часу та політичної волі. - Необхідність скорочення поточних витрат заради резервів.
Можливості	- Зменшення ризиків зовнішньої волатильності. - Планування довгострокових інвестицій. - Зменшення потреби у зовнішніх позиках.	- Існує ризик тінізації економіки та корупції. - Навіть за наявності буфера можуть виникати дефіцити. - Труднощі з утриманням буфера в умовах війни.
Загрози	—	- Можливе зменшення фінансування соціальних сфер. - Ризики політичного впливу на резерви. - Зовнішні борги без плану обслуговування можуть стати тягарем.

Таким чином, стратегія підвищення ефективності управління публічними фінансами має базуватись на балансі між гнучкістю в реагуванні на кризові виклики та забезпеченням фінансової стабільності в довгостроковій перспективі. Успішна реалізація зазначених напрямів потребує координації між державними інституціями, громадським сектором та міжнародними партнерами.

3.3. Інноваційні моделі та методи управління публічними фінансами

У сучасних умовах зростаючої нестабільності, глобальних криз і цифрової трансформації особливої актуальності набуває потреба в інноваційних підходах до управління публічними фінансами. Традиційні методи бюджетного планування та фінансового контролю часто виявляються малоефективними в умовах швидких змін, непередбачуваності доходів, підвищеної фіскальної напруги та соціальних очікувань. У зв'язку з цим реформування системи управління публічними фінансами має спиратися на принципи відкритості, гнучкості, цифровізації та орієнтації на результат.

Одним із ключових інноваційних інструментів є впровадження бюджетування, орієнтованого на результати (performance-based budgeting). Цей підхід передбачає не лише фінансування державних програм, а й чітке визначення очікуваних результатів, їх вимірювання та аналіз ефективності використаних ресурсів. Це дозволяє забезпечити більшу відповідальність розпорядників коштів, оптимізувати структуру витрат та спрямовувати ресурси туди, де досягається максимальна соціально-економічна віддача.

Ще одним важливим напрямом інновацій є використання цифрових технологій і даних у процесі фінансового управління. Застосування спеціалізованих ІТ-платформ дозволяє автоматизувати бюджетні процеси, покращити моніторинг доходів і видатків, забезпечити онлайн-доступ до бюджетної інформації та розширити можливості фінансової аналітики. Наприклад, використання систем електронного урядування (e-government) та електронного бюджету (e-budgeting) суттєво підвищує прозорість публічних фінансів і знижує ризики корупції.

Особливу увагу в інноваційному управлінні слід приділити застосуванню великих даних (big data) у прогнозуванні бюджетних показників, аналізі фіскальних ризиків та розробці політик. Інтеграція даних із різних джерел (податкових, соціальних, демографічних) дозволяє формувати більш точні

моделі поведінки платників податків, ефективніше розподіляти ресурси та ухвалювати обґрунтовані рішення на основі даних.

Крім того, перспективним є впровадження ESG-підходів (екологічні, соціальні та управлінські критерії) у публічному фінансовому менеджменті. Врахування принципів сталого розвитку при плануванні видатків держави дозволяє не лише забезпечити соціальну та екологічну відповідальність, а й зміцнити довіру з боку міжнародних фінансових партнерів і громадянського суспільства.

Суттєве значення має також посилення участі громадськості у процесі формування та реалізації бюджету, зокрема через механізми партисипативного бюджетування, електронні платформи для збору ініціатив, відкриті консультації та зворотний зв'язок. Це сприяє підвищенню легітимності бюджетних рішень, зміцнює підзвітність органів влади та сприяє більш справедливому розподілу ресурсів.

Управління публічними фінансами зазнає істотної трансформації під впливом цифровізації, зростання вимог до прозорості, екологічних викликів і необхідності підвищення ефективності державних видатків. Багато країн світу впроваджують інноваційні підходи до управління публічними фінансами, що охоплюють нові інструменти бюджетування, цифрові платформи, алгоритмічну аналітику та механізми залучення громадськості.

У країнах Європейського Союзу значного поширення набуло бюджетування, орієнтоване на результати (Results-Based Budgeting, RBB). Наприклад, у Франції та Нідерландах бюджети формуються на основі очікуваних результатів політик, які вимірюються системою ключових показників ефективності. Це дозволяє зменшити неефективні витрати, перенаправляти кошти у пріоритетні сфери та посилювати контроль за якістю послуг.(табл.3.4)

У Великій Британії активно застосовується фінансова аналітика на основі великих даних (big data) у податковому адмініструванні та плануванні витрат. Аналітичні моделі HM Treasury дозволяють прогнозувати вплив змін

податкової політики, виявляти ризики недонадходжень і приймати оперативні рішення на основі фактичних даних.

Таблиця 3.4.

Світовий досвід інноваційного управління публічними фінансами

Країна/регіон	Інноваційний підхід	Характеристика / приклад
Франція, Нідерланди	Бюджетування, орієнтоване на результати (RBB)	Фінансування на основі досягнення конкретних показників ефективності
Велика Британія	Big Data у фінансовому плануванні	Прогнозування податкових надходжень і виявлення фіскальних ризиків на основі великих даних
Естонія	Цифрове управління публічними фінансами	Повністю електронна бюджетна система з відкритим доступом до даних
Швеція, Норвегія, Данія	Інклюзивне бюджетування	Громадські слухання та партисипативне планування бюджету
США, Канада	ESG-підходи у публічних фінансах	Орієнтація на сталий розвиток, кліматичне фінансування, соціальна відповідальність
Південна Корея	Автоматизація та AI в державних фінансах	Використання ІІІ для контролю закупівель, виявлення порушень та прискорення аналізу

Естонія, як цифровий лідер, запровадила повністю електронну систему управління публічними фінансами, яка дозволяє в режимі реального часу відслідковувати виконання бюджетів усіх рівнів. Завдяки електронним реєстрам, цифровим підписам і відкритому доступу до даних держава значно знизила адміністративні витрати та підвищила прозорість фінансових рішень.

Країни Північної Європи (Норвегія, Швеція, Данія) демонструють високу ефективність у застосуванні інклюзивного бюджетування, з активним залученням громадськості до прийняття фінансових рішень. Бюджети цих країн часто проходять процедуру громадських слухань, а партисипативне бюджетування використовується не лише на муніципальному, а й на національному рівнях.

США та Канада активно впроваджують ESG-принципи (екологічні, соціальні, управлінські) у публічному фінансуванні. Бюджетна політика орієнтована на підтримку сталого розвитку, включаючи кліматичні ініціативи,

гендерне бюджетування та фінансування цифрової інфраструктури.

У країнах Азії, зокрема в Південній Кореї, використовуються штучний інтелект та автоматизовані системи моніторингу у контролі державних закупівель та субсидій. Це значно підвищує рівень виявлення шахрайства, зменшує бюрократичне навантаження і пришвидшує прийняття рішень.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що світовий досвід демонструє успішність інтеграції інновацій у публічне фінансове управління. Важливою передумовою ефективності таких підходів є наявність політичної волі, кадрової спроможності та технологічної інфраструктури. Для України це означає не лише орієнтацію на кращі практики, а й адаптацію світових рішень до національного контексту задля підвищення ефективності та прозорості управління публічними ресурсами.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що запровадження інноваційних підходів до управління публічними фінансами є необхідною умовою для підвищення ефективності бюджетної системи, забезпечення її адаптивності до кризових умов та зміцнення довіри до державної фінансової політики. Така трансформація вимагає відповідних інституційних змін, підготовки кадрів та інтеграції сучасних технологічних рішень у всі ланки управлінського процесу.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі роботи було розглянуто стратегічні напрями підвищення стійкості публічних фінансів України в умовах кризового періоду, що охоплює 2020–2024 роки та враховує прогнозні підходи на 2025–2027 роки. З урахуванням динаміки бюджетних процесів, зовнішніх викликів і структурних змін, були сформульовані ключові рекомендації для зміцнення ефективності управління публічними ресурсами.

По-перше, встановлено, що запровадження середньострокового бюджетного планування через інструмент бюджетної декларації (наприкладі 2026–2028 років) сприяє підвищенню прогнозованості та фіскальної

дисципліни. Це дозволяє краще оцінювати ризики та приймати обґрунтовані бюджетні рішення, особливо у періоди макроекономічної нестабільності.

По-друге, обґрунтовано необхідність перегляду структури видатків із пріоритетом на капітальні інвестиції, що створює основу для економічного зростання. Оптимізація поточних витрат, реформування соціальних програм із акцентом на адресність забезпечує раціональне використання ресурсів.

Третім напрямом визначено необхідність підвищення ефективності фінансового контролю. Посилення ролі Рахункової палати, розвиток внутрішнього аудиту, а також залучення громадянського суспільства до процесів бюджетного моніторингу здатні зменшити корупційні ризики та зміцнити довіру до публічних інститутів.

Четвертою важливою умовою стала модернізація податкового адміністрування через цифровізацію, зменшення податкового навантаження та стимулювання добровільної сплати. Це сприятиме зростанню податкової бази, зниженню ухилень і підвищенню бюджетної самодостатності.

Останнім, але не менш важливим чинником визнано потребу в посиленні внутрішньої фінансової стійкості шляхом формування фіскального буфера. Це дозволить зменшити залежність від зовнішніх джерел фінансування, що є критично важливим у часи воєнних дій і глобальних криз.

Таким чином, реалізація зазначених стратегій сприятиме створенню більш гнучкої, прозорої та стійкої системи управління публічними фінансами, що є запорукою макроекономічної стабільності та сталого розвитку України.

ВИСНОВКИ

Раціональне управління державними фінансами є вирішальним чинником для збереження макроекономічної рівноваги та сприяння сталому соціально-економічному розвитку України. В умовах збройної агресії та зростання витрат на оборону й соціальну підтримку виникає суттєве навантаження на державний бюджет, що загострює проблему дефіциту. Недосконалість механізмів перерозподілу видатків і слабкий інструментарій управління державним боргом ускладнюють досягнення фіскального балансу. Попри позитивну динаміку у сфері електронних закупівель, зокрема завдяки запровадженню системи Prozorro, на практиці зберігаються ризики зловживань, пов'язаних із завищенням очікуваної вартості закупівель. Це свідчить про необхідність посилення законодавчих вимог та контролюючих функцій у сфері публічних закупівель.

Проблема непрозорості бюджетного процесу й надалі залишається актуальною. Відсутність уніфікованих підходів до моніторингу та оцінювання ефективності витрат обмежує можливості об'єктивного контролю за виконанням бюджетних програм і знижує рівень довіри до публічних інституцій. На цьому тлі постає нагальна потреба в модернізації системи управління державними фінансами, з урахуванням нових викликів — як технологічного характеру, так і спричинених воєнним станом.

Серед критичних проблем – нерівномірний розподіл фінансових ресурсів, що призводить до хронічного недофінансування ключових соціальних секторів, таких як охорона здоров'я, освіта та соціальний захист. Це обмежує доступ населення до базових послуг і негативно позначається на загальному рівні добробуту та стабільності.

Актуальність дослідження підсилюється запропонованим комплексним підходом до реформ. Зокрема, передбачається: зниження рівня корупції у сфері публічних закупівель через модернізацію системи Prozorro та інтеграцію

електронних інструментів у єдину інформаційну систему управління публічними фінансами; використання економіко-математичних моделей, зокрема регресійного аналізу, для точнішого прогнозування бюджетних показників; перехід до випереджального управління бюджетними витратами з акцентом на попередження ризиків та адаптацію до зовнішніх викликів.

Таким чином, запропонований у роботі підхід має на меті закласти концептуальні основи реформування фінансової системи України з фокусом на довгострокову стабільність, ефективність і прозорість у використанні державних ресурсів.

Система управління державними фінансами України зазнає суттєвих трансформацій, які відбуваються в умовах воєнного стану, що ускладнює реалізацію запланованих реформ. Значні обсяги фінансових ресурсів спрямовуються на оборонну сферу та подолання гуманітарних наслідків війни, що обмежує можливості впровадження системних змін. Проте навіть у кризовий період актуалізується потреба у формуванні довгострокових засад відновлення та стійкого розвитку державних фінансів після завершення військового конфлікту.

Одним із першочергових завдань реформування є мінімізація корупційних проявів у системі публічних закупівель. Удосконалення функціоналу електронної платформи Prozorro, зокрема шляхом її інтеграції з іншими інформаційними системами (наприклад, Є-дата), сприятиме підвищенню прозорості процедур, зменшенню зловживань та більш раціональному використанню бюджетних коштів.

Також важливою складовою є створення єдиної цифрової екосистеми управління публічними фінансами, що передбачає об'єднання розрізнених платформ і забезпечення їхньої сумісності. Це дозволить забезпечити централізований моніторинг усіх етапів бюджетного процесу, підвищити рівень підзвітності державних установ і зміцнити довіру суспільства до механізмів розподілу фінансових ресурсів.

Інноваційним інструментом у сфері управління державними фінансами

стає застосування регресійного моделювання, що дає змогу прогнозувати бюджетні показники з урахуванням динаміки макроекономічних факторів. Поєднання таких моделей із превентивним підходом до планування дозволяє своєчасно ідентифікувати потенційні ризики та здійснювати ефективне бюджетне регулювання.

Подальші дослідження мають зосереджуватись на розробці інтегрованих аналітичних інструментів для оцінки ефективності бюджетних видатків, а також на розробці індикаторів впливу фінансових реформ на ключові показники соціально-економічного розвитку. У цьому контексті важливо адаптувати кращі міжнародні практики до українських реалій, враховуючи специфіку економічного середовища країни.

Попри складність реалізації реформ у поточних умовах, їхнє запровадження становить важливу основу для зміцнення фінансової системи України. У перспективі післявоєнного відновлення реформування системи державних фінансів має набути пріоритетного значення, забезпечуючи ефективне управління ресурсами, фінансову стійкість і адаптацію до сучасних стандартів управління.

У третьому розділі роботи досліджено ключові напрями стратегічного підвищення стійкості публічних фінансів України в умовах багаторічної кризи (2020–2024) та на тлі запланованих бюджетних реформ у 2025–2027 роках. На основі проведеного аналізу сформульовано такі конкретні рекомендації:

1. Удосконалення середньострокового бюджетного планування:
 - Забезпечити обов’язкову прив’язку бюджетної декларації до реалістичних макроекономічних сценаріїв, підготовлених Мінекономіки та НБУ.
 - Законодавчо закріпити фіскальні правила (наприклад, обмеження дефіциту до 3% ВВП), які діятимуть у середньостроковій перспективі.
 - Впровадити публічну щорічну оцінку ефективності середньострокових бюджетних прогнозів із залученням незалежних аналітичних центрів.

2. Оптимізація структури видатків:

- Збільшити частку капітальних видатків у зведеному бюджеті до 15% у 2026 році шляхом поступового скорочення неефективних поточних витрат.
- Провести ревізію соціальних програм: залишити лише ті, що мають високий соціальний ефект та економічне обґрунтування, решту — реорганізувати або об'єднати.
- Впровадити електронну систему моніторингу ефективності кожної бюджетної програми за результатами та впливом на бенефіціарів.

3. Посилення фінансового контролю:

- Надати Рахунковій палаті реальні інструменти впливу: обов'язковість виконання її рекомендацій та можливість блокування неефективних витрат.
- Створити єдину інтегровану платформу «Відкритий бюджет» з аналітикою в реальному часі, доступну громадськості.
- Зобов'язати ОМС проводити публічні слухання щодо бюджету не рідше одного разу на півріччя.

4. Модернізація податкового адміністрування:

- Автоматизувати обробку податкової інформації на основі big data та інтеграції даних з банками, митницею та електронними реєстрами.
- Скоротити кількість перевірок завдяки ризик-орієнтованому підходу до аудиту платників податків.
- Запровадити програму «Добровільна податкова легалізація» для малого бізнесу зі зниженими ставками при добровільному декларуванні доходів.

5. Зменшення залежності від зовнішнього фінансування:

- Сформувати стабілізаційний фонд у структурі бюджету, наповнюючи його за рахунок надпланових доходів та приватизаційних надходжень.
- Розробити середньострокову стратегію поступового скорочення обсягу зовнішніх запозичень у структурі державного боргу.

– Удосконалити внутрішній ринок ОВДП, зокрема стимулювати участь домогосподарств шляхом введення податкових пільг на доходи від держоблігацій.

Отже: впровадження запропонованих заходів дозволить підвищити прозорість, ефективність і стійкість системи управління публічними фінансами України. Це є ключовою умовою для забезпечення макроекономічної стабільності, зміцнення довіри інвесторів та сталого післявоєнного відновлення країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бліщук К. М. Особливості управління публічними фінансами у воєнний період. *Ефективність державного управління*. 2023. № (70/71). С. 62–67. URL: <https://doi.org/10.36930/507008>
2. Бліщук К. М., Козак І. І. Ефективність управління публічними фінансами в нових економічних умовах. *Ефективність державного управління*. 2020. Вип. 2. С. 201–214. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2020_2_16
3. Бондарук Т.Г. Особливості управління місцевими фінансами в Україні. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2021. № 6.(121). С. 198-201.
4. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. №2456 із змінами та доповненнями. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
5. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В.Канєва, М.Д.Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. К.: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.
6. Василик О.Д. Бюджетна система України. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 544 с.
7. Ватаманюк-Зелінська У.З., Ситник Н.С., Стасишин А.В., Круглякова В.В. Бюджетний менеджмент : навчальний посібник. Львів : Видавництво «Магнолія», 2021. 511 с.
8. Вебсайт Tender. Економічні досягнення системи державних закупівель Prozorro в Україні. URL: <https://tender.uub.com.ua/pro-prozorro/derzzakupivli-vpliv-na-ekonomiku>
9. Верховна Рада України. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану: Закон України від 03.03.2022р. № 2118-IX URL: <https://ips.ligazakon.net/document/t222118?an=1>
10. Вінничук Ю.В. 200 найбільших компаній України 2020 року. URL: https://biz.censor.net/resonance/3268870/200_nayiblshih_kompanyi_ukrani_2020_roku

11. Возняк Г.В., Коваль В.М. Механізми зміцнення фінансової самодостатності територіальних громад в умовах нестабільності: практичні аспекти. *«Економічний часопис» Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2023. № 1. С. 61-69.

12. Гончаренко М. В. Європейські стандарти антикризового управління публічними фінансами. *Актуальні проблеми державного управління*. 2016. № 2. С. 16.

13. Грибановський О. Вплив Prozorro: яку реальну економію забезпечує електронна система. Центр вдосконалення закупівель Київської школи економіки, Policy Brief. URL: <https://cep.kse.ua/article/impact-of-prozorro/impact-of-prozorro.pdf>

14. Державна аудиторська служба України. Звіт про використання бюджетних коштів. URL: <https://dasu.gov.ua/ua/plugins/userPages/866>

15. Державна казначейська служба України. (2025). Публічний звіт Голови Державної казначейської служби України Тетяни Слюз про підсумки діяльності Казначейства. URL: <https://www.treasury.gov.ua/dlya-gromadskosti/publicna-informaciya/publicni-zviti>

16. Дяченко С.А. Публічні, державні та місцеві фінанси: співвідношення понять. *Держава та регіони*. 2018. № 4(64). С. 59–52 URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/4_2018/13.pdf

17. Дяченко С.А. Публічні, державні та місцеві фінанси: співвідношення понять. *Держава та регіони*. 2018. № 4(64). С. 59–52

18. Жадан О. Підвищення ефективності використання коштів місцевих бюджетів. *Молодий вчений*. 2020. Вип. 4 (80). С 323-327.

19. Кабінет міністрів України. Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану. Постанова від 11.03.2022. № 252 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-2022-%D0%BF#Text>

20. Кабінет міністрів України. Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану. Постанова від 09.04.2022. № 420 URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/420-2022-%D0%BF#Text>

21. Казюк Я.М. Механізми формування та реалізації державного управління бюджетними ресурсами на місцевому рівні: монографія. Херсон, 2024. 426с.

22. Калашник П., Крицька І. Бюджет 2024 – прийнято: скільки грошей Україна має на третій рік великої війни (а скільки ще потрібно знайти). Forbes Україна. URL: <https://forbes.ua/money/byudzheth-2024-priynyato-skilki-groshey-ukraina-mae-na-tretyi-rik-velikoi-viyni-a-skilki-shche-potribno-znayti-09112023-17165>

23. Корецька С.О. Аналіз категоріального апарату публічних фінансів. *Інвестиції, практика та досвід*. 2011. № 19. С. 25–27.

24. Криниця С. О. (2024). Поняття та сутність цифрової трансформації у публічних фінансах. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. (316–317), 63–70. URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2024/316-317/pdf/63-70.pdf>

25. Куценко Т. Ф. Публічні фінанси в Україні: зміст та структура з урахуванням сучасних тенденцій розвитку. *Економіка та держава*. 2016. № 6. С.62–66.

26. Кучер Г. В. Бюджетний дефіцит в системі фінансово-кредитного розвитку економіки. *Бізнес Інформ*. 2022. № 11. С. 335–340.

27. Луніна І.О., Бондарук Т.Г. Публічні фінанси та міжбюджетні відносини : навчальний посібник. Київ : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2019. 304 с.

28. Маргасова В., Ружицький І., Ткаленко Н., Шестаковська Т., Михайловська О. Актуальні питання управління публічними фінансами в Україні. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2021. № 5(40), С. 135–144. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v5i40.2449>

29. Міністерство фінансів України. Бюджет України на 2020–2024 роки. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_of_2024-698

30. Міністерство фінансів України. Про Державний бюджет України на

2024 рік. URL:

31. Молдован О. О. Модернізація системи публічних фінансів та запровадження нової моделі управління. *Стратегічні пріоритети*. 2014. № 2. С. 35–42.

32. Національне агентство з питань запобігання корупції. Корупційні ризики під час проведення публічних закупівель в умовах воєнного стану. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2023/06/Kor-ryzyky_zakupivli.pdf

33. Національне агентство з питань запобігання корупції. Типові корупційні ризики у сфері публічних закупівель. URL: <https://dpss-ks.gov.ua/wp-content/uploads/2023/07/nazk-top-25-tipovih-korupcijnih-rizikiv-pid-chas-derzhavnih-zakupivel.pdf>

34. Нестор О. Ю. Особливості Плану Маршалла в контексті його економічного аспекту і переваг та недоліків реалізації. *Фінанси України*. 2022. № 9. С. 79–97

35. Опарін В. М. Домінанти теорії публічних фінансів у науковій школі КНЕУ. *Ринок цінних паперів України*. 2016. № 5–6. С.3–12

36. Орлюк О.П. Фінансове право: академічний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2010. 808 с.

37. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/budget-policy>

38. Пирожкова Ю.В. Публічні фінанси: пошук оптимальної моделі правового регулювання в умовах подолання пандемії COVID-19. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2020. № 1. С. 166–172.

39. Про відкритість використання публічних коштів : Закон України від 11 лютого 2015 р. № 183-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/183-19>

40. Репко М., Самойлюк М., Томіліна М. Управління державним боргом України під час війни і післявоєнний період. Аналітичний звіт. 2023 URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2023/05/upravlinnya-derzhavnim-borgom-ukra%D1%97ni-pid-chas-vijni-ta-pislyavo%D1%94nnij-period.pdf>

41. Реформи управління державними фінансами в країнах після конфлікту: Синтезований звіт. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/397341618464915700/pdf/Public-Financial-Management-Reforms-in-Post-Conflict-Countries-Synthesis-Report.pdf>
42. Романюк С.А. Децентралізація: теорія та практика застосування: монографія. Київ, 2018. 216 с. 2018). Інформаційне забезпечення управління державними фінансами України. *Вісник КНУТД*, 6(129), 56-72.
43. Селван Р. Бюджетування доходів за допомогою регресійної моделі у машинному навчанні. URL: https://www.researchgate.net/publication/354683684_Revenue_Budgeting_Using_Regression_Model_in_Machine_Learning
44. Скиба Г. І., Очкас М. П. Бюджетна система України: проблемні питання та тенденції розвитку в умовах воєнного стану. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом: Економічні науки*. 5(72). 57–62.
45. Тропіна В.Б. До питання про публічні фінанси. *Фінанси України*. 2019. № 12. С. 28–34.
46. Україна домовилась про покриття дефіциту бюджету на 2023 рік. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/235783.html
47. Федірко Н.В., Сіренко Я.С. Глобальні та національні виклики трансформації публічних фінансів в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 24. С. 83–91.
48. Фінансування державного бюджету України з початку повномасштабної війни. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/ukraines_state_budget_financing_since_the_beginning_of_the_full-scale_war-3435
49. Хомутенко А.В. Прагматика та семантика термінів фінансової науки «суспільні фінанси», «публічні фінанси» та «державні фінанси». *Фінанси України*. 2021. № 1. С. 111–126. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2021_1_9

50. Шайнога, А. Е. Публічні фінанси як складова фінансової системи. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна серія "Економічна"*, 101, 148-155.
51. Швайко М. Л. Розвиток публічних фінансів України у сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2019.№ 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7441>
52. Штефан Л. Б. Аналіз бюджетного дефіциту в Україні та його соціально-економічні наслідки. *Економіка та суспільство*, (41). URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1573>
53. Chugunov I., Makohon V., Markuts Y. Features of EU and Ukraine debt policy. *Investment Management and Financial Innovations*. 2019. 16 (4), pp. 254–261.
54. Chugunov I., Makohon V., Titarchuk M., Krykun T. The budget policy of Ukraine under martial law. *Public and Municipal Finance*. 2023. № 12(1), pp. 1–11.